

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADITIE LOCALĂ -
ANUL VII, NR. 1(65), IANUARIE 2018

Suspînul meu!

A. P. ALEXI*

Ador cu pietate o țărișoară-aleasă,
O mândră grădiniță, un magic rai ceresc;
S-o văd eliberată de lanțul ce-o apasă,
E visul meu de aur și ținta ce-o doresc.

Prin văi, prin stânci și peșteri, prin munți cu coamă mare,
Pe unde numai soarta alungă-al meu destin,
Gândirea mi se pierde la crunta-i lamentare,
Iar inima-mi se-neacă în plâns și-amar suspîn.

În zori de dimineață în ora rugăciunii
Transmit a mea durere la tronul părintesc;
Rog cerul s-o salveze de unda pârâciunii,
Să cruțe-a mea țărână de biciul tirănesc.

Aștept, aștept cu sete să văd zâna dreptății
La popor să împartă veșmânt sărbătoreesc;
Aștept să celebreze la altarul libertății! ...
Și nunta ce-o dorește poporul românesc! ...

În dar însă-a mea rugă, deșartă așteptare,
În dar tot întind mâna și scot adânc suspîn;
Căci marea nedreptate, tortură-ngrozitoare,
În loc să mai încete, mărește al meu chin...

O lege dacă este mai sfântă și mai mare,
Și legea aceea e dreptul, al omului altar:
Atunci mă mir, oh doamne, cum poți avea răbdare
Să sufere o mamă ca sclava-n lanț barbar.

Salvează, dar, oh doamne! Pe mama mea amată
Din lanțul ce-o apasă, din jugul strivitor!
Împarte gîntei mele de secolî maltratată
Unirea-n simțăminte... și-un splendid viitor!

* *Familia*, Pesta, Anul VII, 1871, nr. 10(7/19 martie), p. 112.

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL VII, NR. 1 (65), IANUARIE 2018

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

REDAȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
aldaraban57@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

<https://pisaniiisang.wordpress.com>

Coperta 1: Stațiunea Sângeorzului de altădată

Coperta 2: Poezie de A. P. Alexi

Coperta 3: Poezie de Ion Al-George

Coperta 4: Eseu de Iustin Sohorca

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook.

Cuprins

CUPRINS.....5

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

IUSTIN SOHORCA, *Corespondență de pe front*.....9
 VASILE MERUȚIU, *județul Năsăud*.....19
 MAXIM POP, *Năsăud – 9 septembrie 1866*.....29
 DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, *De la Băile Sângeorgiului năsăudean*.....32
 OCTAVIAN LUNGU, *Exploatarea pădurilor grănicerești din județul Bistrița-Năsăud*.....35
 *** *Instrument fundațional pentru institutele de învățământ și educație din Districtul Năsăudului în Transilvania*.....43
 DORIN DOLOGA, *Unirea Moldovei cu Țara Românească*.....46

RESTITUIRI

GEORGE UZA, *Aminitiri, amintiri*.....51
 DORIN DOLOGA, *Localitatea Sângeorz-Băi în anul 1955*.....63

Prea Onorată Comisiune administratoare
de fondurile școlare centrale și de
stipendii!

Umilit subscribul absolvând cursul al
II^{le} preparandial din Gherla, precum
arată testimoniul meu de pe anul sco-
lastic 1897/8, aceluși suș în ^{original} copie te-
galisată - vin cu tot respectul a mi se
ga de Prea On. Comisiune, ca și pe anul
viitoriu școlastic 1898/9 se mi se voteze un
ajutor din fondul de stipendii. -
Și după ce cursul I preparandial, în
anul școlastic 1896/7, l'am absolvat fără
de a mi se vota nici un ajutor mă rog,
ca această înpreparare să se îce în conside-
rațiune și se mi se îmbunătățească ajuto-
rul avut de 40 fl., pe al III^{le} cursu 80 fl.,
sau cel puțin cu 60 fl., precum era în obi-
ceii a se da aceste ajutoare.

Prelanță cari sum

Lângeorgiu la 28 Junie 1898

Al Prea On. Comisiunii

umilit

Justin Șohoraș

prep. de II curs.

Testimoniul original li-am primit

Justin Șohoraș

prep. I curs.

Estrasu, *Arhondij nyben belyegmentes.*

din matricul'a botezatiloru a Parohiei gr.-cat. *Sângeorgii* situata in Dieces'a gr.-cat. a Gherlei Districtulu ~~Parohiei~~ Vicarial al *Rodnic*
Comitatulu *Bistrita-Năsăud* din anulu 1881 lun'a *Januar* diu'a 23 pag. 21. IX.

Numerulu curinte	Anulu, lun'a diu'a		Numele si Conu- mele botezatului si miruitului a botezatei si miruitei	Loculu nascerei Strada si Numerulu Casei	SECSULU				gemeni si trei gemeni	si trei gemeni si trei gemeni	Numele, Conu- mele, Religionea si statulu parinti- loru botezatului si miruitului, bo- tezatei si miruitei	Numele si Co- numele Nasi- loru si religionea loru	Preotulu botezatoriu si miruatoriu	Mosi'a	Candu si prin cine sa ultaiu cu versata	Observatiuni	
	nascerei	botezatului si a miruitei			legiuitu	nelegiuitu	barba- tescu	feme- escu									barba- tescu
47.	1881.	Januar 23. 13.	<i>Justin Sohorca</i>	<i>Sângeorgii Presle qia N-c. 149.</i>	1	.	.	.	.	.	<i>Libiu Sohora pres. cog. si Laura femeia sa, greco-cat.</i>	<i>Amalia Bozga, viduva de pupala. c. r. / greco-cat.</i>	<i>Libiu Sohorca m. conferator.</i>	<i>Ana Seremie Sorbetea</i>	1.		

Cumea acest estrasu este conformu originalului seu adevarescu in *Sângeorgii* anulu 1881 lun'a *Januar* diu'a 1.
cu subscrierea propria si cu sigilulu ofician

Sohorca
Pres. local.

BISERICĂ
ȘCOALĂ
SOCIETATE

TESTIMONIU PREPARANDIAL.

Justin Iohorca născut la *25 Ian* 1881 in comuna *Sangeorgiu* comitatul *Bistrița-Năsău* de religieua *gr. cat.* preparand in cursul *I. (prim)* in Preparandia romana gr.-cat. din *Gherla*, a meritat pre anul scolaric 1896/7 clasificatiunea generala *prima*
 Portarea morala *buna* (3)
 Diligența *deosebită* (3)

Progresul din singuraticile obiecte de învățământ:

1. Din Religione și morală		<i>bun</i>	(3)
2. » Pedagogia	a) din Pedagogia și didactica generală	<i>bun</i>	(3)
	b) » Scriptologia		
	c) » Învățământul intuitiv	<i>bun</i>	(3)
	d) » Higiena	<i>foarte bun</i>	(2)
	e) » Istoria pedagogiei		
3. » Limba română	a) din Cetire și gramatică	<i>foarte bun</i>	(2)
	b) » Stilistică și concipiare	<i>foarte bun</i>	(2)
4. » Limba magiara	a) » Cetire și gramatică	<i>bun</i>	(3)
	b) » Stilistică și concipiare	<i>bun</i>	(3)
5. » Limba germană		<i>bun</i>	(3)
6. » Științele matematice	a) din Calculațiune	<i>bun</i>	(3)
	b) » Geometria		
7. » Științele istorice	a) din Geografia	<i>bun</i>	(3)
	b) » Istoria	<i>bun</i>	(3)
	c) » Constituțiunea patriei		
8. » Științele naturale	a) » Istoria naturală	<i>bun</i>	(3)
	b) » Fizică și chemia		
	c) » Agronomia și grădinărit		
9. » Artile frumoșe	a) » Cântul figural și musică	<i>bun</i>	(3)
	b) » Desemn	<i>bun</i>	(3)
	c) » Caligrafia	<i>bun</i>	(3)
10. » Cunoscințele rituale	a) din Cântul besericesc	<i>indeosebit bun</i>	(4)
	b) » Tipic		
11. » Industria domestica		<i>bun</i>	(3)
12. » Gimnastica		<i>bun</i>	(3)

Forma esterna a ocupătiunilor scripturistice *cuvinincios* (3)

Preste anul intreg a absentat 35 ore; din aceste a escusat 35 ore; nu a escusat - ore.
 Intre 34 conșolarî a meritat locul al 11-lea.

Dat in *Gherla* la *9 Iunie* a. n. 1897.

Maria Boroc
prof.

Director preparandial.

Ioan Papin

Domisio Ciprian
prof.

Masilie Luciu
prof.

Ioan Padan
prof. de relig.

Correspondență de pe front aparținând învățătorului Iustin Sohorca

Primul Război Mondial a rămas în istorie ca unul dintre cele mai sângeroase conflagrații din istorie. Și pe bună dreptate. Milioane de soldați și civili au murit în acest conflict, iar condițiile de luptă erau foarte grele.

Primul Război Mondial sau „Marele război” a fost cel în urma căruia omenirea s-a transformat profund. Conflictul a însemnat și cea mai mare desfășurare de forțe umane și materiale și s-a terminat, așa cum se întâmplă de obicei, cu învingători și învinși. Însă traumele au fost aceleași, ele i-au unit pe adversari și au făcut ca momentele de umanitate să aibă o încărcătură și mai emoționantă.

Correspondența reprezintă o sursă extrem de importantă pentru a vedea care au fost trăirile și situațiile celor care au plecat pe front.

Nu este niciun secret că marile victorii se construiesc cu efort și sânge. Iar corespondența militarilor români din Primul Război Mondial confirmă acest adevăr pe deplin.

Printre combatanții Primului Război Mondial s-au aflat și mulți sângeorzeni. Dovezile, sub forma unor cărți poștale, se găsesc în fondul întocmit de către specialiștii de la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud. Fondul poartă denumirea de „Învățător Ioan Marcu”, deoarece toată corespondența trimisă de pe front de către soldații sângeorzeni îi era adresată învățătorului din Sângeorgiul-Român.

Acestei corespondențe de pe front îi vom dedica în numerele următoare ale revistei, începând cu cărțile poștale și scrisorile trimise „nașului” său, Ioan Marcu, de către Iustin Sohorca.

prezente.

Totus simteți acasă și ori cum
le veti petrece în tihneală.
Acesta este lierul după care
în vișurile mele întind mâna
în țară...

Țurindu-vo mult bine, ve-
rez întregii familii. Sărba-
tori ferice!

Final străvator.

Justini Phores

Marti 23/IV 1944.

Țurite Nasule!

Veți fi știind din experienta
vișurilor avute în somn, cât
de greu îti cade și cum asuri
de trist când te întorci din
păcerea și nu poți să pui mâ-
na pe ce vrei sau când ai de
fugit și nu poți.

Așa sunt eu în prezent
în viața reală - trează.

Azi vrea să pui mâna pe fo-

ricirea de-acasă, azi vrea să
șbor de-aici departe unde
lierștea domnește dar nu
pot. Cad tendinț să lit fiind
să petrec cu resemnarea cea
mai mare greutatea zilelor
goale prin cari trecem.

Sunt multumit însă, când
știu, că sunt persoane care des-
deoamdata sunt departe de
mine mai gândesc din când
în când și la cei departați
din mijlocul familiilor și
cerului de învârtire al lor.

În special eu simt foarte
când știu, că acasă am și o
înălțare, surorilor, un
nași toți și toate suplețea
cari barămi în gândurile
petrec prin valurile de fum
și foc.

Țuriteți în pragul unor zi-
le mari, zile de bucurie.

Așteptați eu drag sărba-
torile nașterii Mântuitorului.

Știu, că bucuria și fer-
icirea de altădată este și va
fi umbrită de jalea zilelor

Ch. 29/X 9111.

le e nouă

Scrite Nanasule

Am stiu dacă ai primit sa ba până acuma vre-o scrisor
 d'nto trimisă de mine de pe câmpurile delo nord, unde m'ade-
 var, ate locul de intâlnire tristă a fiilor tuturor naționalități
 lor din țară. Tot aici s'o intâlnesc tot felul de ostasi strănsi
 sub steagurile lor sub garozi varso sângde multe gene-
 ratu... Ah să vezi ce, ce pe aici, ai dori să mori momentan
 în condiția ca preste trei de ani să revii iarăși în
 ma de gioara celor ce s'o intâmplă. Căți răniți alătea
 feliori de rane, căți morți atâtea feliori de moarte apoi
 căte intâmplări și primejdii ^{neînșurate} par să nu mai atune le poți
 pricepe în lumini lor adevărate, când le trăesti și când
 esti martor ocular la pârindarea lor grozavă. Multa
 le-ai putea descrie dar m'î iertat sub pedepse - puste.
 Sunt sănătos până acuma dar trandit tare și libent
 de multe uture de de tabac, fete apr. etc. Salut mâinele nănas
 salut tuturor colegilor și intelectivilor Fedorec și salut Golube

ROMÂNIA ✧ ARHIVELE NAȚIONALE ✧ BISTRITA NASAUD

Salut
 Dama Viveri 4/XII 9114

Scrite Nanasule! Tutunul delo Catul lam
 primit

Coroș dela d'la am primit o'cu bucurie dar am cetit-o cu su-
 parare. Văd, că acest război-monstru își cere jefle nemu-
 marate. Până când?... - Eu sunt sănătos și în răzpedul de
 bine. Sunt 12 oare noaptea cinci serin aceste sur la focul
 culinei aflatoare afară. Sunt, tags-copel. Arbaitarii cei
 mai multi dorm, altii fug de frig (cca 12 gr.) Arult ră-
 marțole de pupături ale unui atae nocturna fort for-
 te vehament. - Pe aici desu frigul e sec, suflă vânturi
 căldicele. Lumea spercară, că pe crăcinul nostru
 vom cânta cu bar intăles, cântare. ntm cei de sus... și
 pe pământ pare. (??) Nu stiu. Cei năvri creadă. Eu încă
 să văd, nu la urmă să și bage dracul coada și iluțiile
 să se prefacă în duron vechi nuite. Salut mâinele nănas
 Salut pe toti din Vilka... și dev statul. puste

Zina de anul nou (14/1 917-)

Dorise Nasule!

Carta de d-ta 5/7 a.c. am primit-o cu bucurie ieri din un vasa
Am luat cu placere la cunoastinta toate cele scrise apari de
treaba cu Dasi la mama drambus asa aproape sa fi fost de
furenta cu voastre. Nu a cuprins mult pre toti cei interesati
Cesul acesta cum unii famuli la voastre pot fi usor praxate
de cine stie ce vagabouzi de prin fructul. Stie si voi in ce
substanta de a le ajuta. Dealtmnu la oia ceva se filtra getate
si se fi bine cu urelul pro Cornalia tari in Dasi atama dela in
preparan / sa fie cantat... can de ce vor pune in de adrasul
pe fiantul din voare, apoi kazarurile de pe notunda nu i sta
in suflet. Asa's ei multi clason dar tari la atae. Pe aici erau
ta vesti mai bunsoare. Sa tave in inceputul lui Martie sau cel
mult ^{si} ^{si} are sa aduca para. Nu stiu si un afiru si un are
Scumpul pe aici e mudi mult uoale. Oual purfu la alti oarie
voi scrie! mai mult. Sanez manca nape. Sanez ommu
Salutare. Fruct: fructu

Justin Bohone
763 R. Hob. Hbt
Feldpostamt N° 28

Pocztowka. Feldpost

Lommu
Foon Marcu

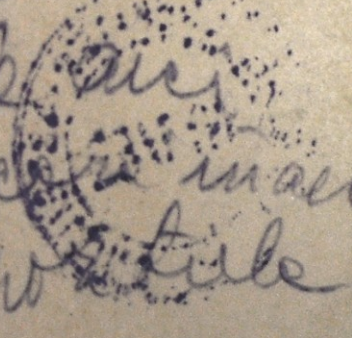
Ola's x outg...
Best K...
ungaru

26/11 915

Dorite Nasule!

Sunt 12 ore noaptea când la
lumina lunii trim aceste
sire prin cari te salut.
Sunt maine la manate. Ce mai
faceți? Ce e nou? Pe aici
a fost un sfârșit al apelor noastre
strei unde au răzbit vânturile
noastre. Salut! Justy

13/11 915

Dorite Nasule! În cartea din 30/11 am primit
cu bucurie știrile. De unde data mare bucurat, ca
te-ai în tot în brațe, și în toate mâinile bucurat, și
în adăvăr, și mai făcând gesticul și așa. Dorite, în
mâinile în spate. Ve multă vreme de vânturile
sunt le dai bucurie în adăvăr, sunt adăvărul pentru
ce sunt scrisi am zădărnici de mântor oulă. Și
acei până acum sunt bune. Mai vădese cele
proiectile dar sunt de dat în clar. Locul am
vastă sunt, e un sat mic spre sud dela orașul
sper care nu amion aliat, la depărtare de 100 km.
Am murat și nu prea vestea cu și în sat și un
am fost învestit și saltați. Și în ca sunt oare
de date, prada tot și făcând destulă. Așa și cântare.
Sunt maine năso. Salut pe tot.

Ve directe <https://biblioteca-digitala.ro>

28/11 911

Bonita Nasule!

Carta cu datul de ieri am primit-o cu mare
 bucurie. Sunt vesel, că simteti bine desu născută
 te suscitai de svartea noastră u celor duri în război
 stai e presu tat și dăruțu și giza iar pe cai ca l război
 ce gita. Cu dăru născut fanișu țre word cătu catătu
 la care răvneș ariditate și ată, den can boudit, sunt
 răvneș și în război și în. Stătuți pe aiu sunt dar
 un permis a le comunu. Găspic svartea și sau set
 războiului meu mult stăti ca de vasa deat un.
 Ată cu noștem succesele locale din cari cu giza me
 nitam face păscale deșpe succesele generale. De at
 cum are vane un omu să comutăm. Ce un fual.
 Ce e un vasa un? Ce un fual? Săru născut născu.
 Salut tuturor. No dăru și salut. Justiu.

Servus: Barma, Rodnic, Imperator

Въ окопѣ. *Arbuturi născu pentu* Im Schützengraben.
comata născu prozitate
paulari acoperit cu născu născu

Doamne Nanașule!

2/III. 1915.

Carta cu datul de 19 l. tr. desi in intarziere, am primit-o. Sunt vesel, ca prelunga toate greutatele zburare
cel puțin simteli sănătosi cu totu. Mi gratulez din inimă
la marșul ce l-au avut cu ocazia asta. Ascutar
alt a murat și încă unii au un nu mi vine să cred dar vad
scris negru pe roza ca. Doarul să lichidize. Ce va fi
la general el va fi in cer se nu și au putut seplă, ca
batala... Sunt și eu îngrijit și supărat, că ori cu un
când să ajung pacem cu zile, să nu mi vad mica osteneala
adusa la vorba de ziaba. Te rog dă mi in privinta aceasta
unele informatii in. Pe aici din nou e secrete mare. Koldale să
ce de foia, arse și in spire se. Fand pamantului mi se po un e us-
care, că ducem cea mai mare lipsă de apă. Bona rămas. Altm
numai tu unu de u ar fi, vai de mine bre-ar fi. Dar, tona matura
ce se se va - ~~...~~ Salut general. Cu brava. Punctus

Doamne Nanașule!

31/III. 1915.

Răstă - în apă - foame - secrete - boale. Tată 5 prăstini
care miătăndu se sau beat pe diurnurile. Europi de
după cap și se bete doboară și solțose in toate partile
durea căre. Blate se porită datul de 20 l. tr. nu a fulg
rat privirile constatările aeste, care totu mi se dorat
și pe de a se mândre in capitalate. Căla ^{adese} vorbesc in
clara care produse multă și îngrijorare dar se mi se pot
stările și previzibile in firotoare atoci direct asupra
per se și miștia. Aici, trebuie să fi tare ca in pot. pri
cu separe toate căle sunt și să parimleze. - Cu toate
viele oratul in care mi aple se prezant - se mândre in
cluzul - beat de curmud, parca mi se că. pasi. Com a seata
gubato, omurim in pretur sebtul de convenabile și relatate
sociale normale dau seune de avere și putere și doară dan
doară, că mi are in are coran in adu. unib. in a se fi
e brat. in armata noastră este in favor in toate secele
seut brat. Lopota au armata, iar in god sunt org
la france - Truppen. Kom. it am, fuzgănt și am spus. Se e un
se seletă sunt ingrijit in cer. Cred că matura sau beat. Sana
sele uare, salut tuturor. Cu la seune. Te salut in
punctus

11/12 1915

Stimata Tancasule,

Cu oare de multe ori mi-a adus surpriza si una poze
 in la par vestite si surprize, in decembrie sau din luna
 ianuarie, pentru ca conflictul de la Bati sunt. E drept ca in luna
 de noiembrie din conflict a depasit oarecace limite, E drept
 foarte trist cand in care am in revista trebuie sa mi facese
 raport propriu de locuri trebuie sa arate la astfel de
 scandale care in decembrie ultima au un aspect. Din de
 curand nu pot crede ca sa se fi aratat de atat impetive
 sau in asa mod grav, trebuie sa dau locului cu toate ca in
 protestand in modurile mai energice catre biserica lor
 si chiar sa i se alina. Sunt pe cale sa a obtine
 rezultate concrete din 14 zile dar la astfel de acte ce un
 proiect de lege ar sa cauta? In am un raspuns necesar
 in luna ianuarie 1916. fiind in vremea principala dat
 de atunci? In vizi de un punct de vedere local
 este putina sanse sa se ajunga la un rezultat pozitiv

Fond personal Ioan Morcu

Hm - 782

(72)

Trestii Sohorca
 (fiu)
 - de pe front -
 1914 - 1915

16 febr.

Județul Năsăud

Vasile Meruțiu*

În timpurile vechi au existat, fără îndoială, și Valea Someșului Mare, cnezi și juzi.

Întrucât în documente, începând din veacul XIII, se face mențiune de *Districtus Rodnensis*¹, ori *Vallis Rodnensis*, iar mai târziu și *Vallis Valachalis* se vede, că a existat în partea de sus a Văii Someșului Mare, un teritoriu administrativ distinct, sub numele de mai sus².

De Rodna, cu minele ei, se face mențiune mai deseori, începând din veacul XIII³.

Înainte de veacul XV Năsăudul și Rodna cu satele vecine din Valea Rodnei (deci a Someșului Mare) țineau de comitatul Dăbâca⁴.

---

* *Județele din Ardeal și din Maramureș până în Banat. Evoluția teritorială*, Cluj, 1929, Institutul de arte grafice „Ardealul”, pp. 58-72.

¹ *Districtus Rodnensis* e amintit și în manuscrisele lui Ios. Benko (în Biblioteca Universității din Cluj), „Transilvania specialis”, III, 155.

² Virgil Șotropa, *Districtul Năsăudului*, în „Arhiva Someșană”, nr. 1-1924.

„Ținutul nord-estic al Ardealului cu comunele sale românești așezate în partea de sus a Văii Someșului Mare, încă în timpurile cele mai vechi de care avem știre, a format un corp distinct, când autonom, când apanaj ori feud și când parte integrantă a vreunui județ învecinat. În cele dintâi documente istorice el poartă numirea *Districtus Rodnensis* ori *Vallis Rodnensis*, amintite fiind cu numele următoarele comune: la 1241 Rodna; la 1263 Năsăudul; la 1440 pe lângă cele două anterioare, Maieru, Sângeorz, Feldru, Rebra, Rebrisoara, Telciu, Salva, Zagra și Mocod.

După 1475, când regele maghiar Mateiu anexează (încorporează) Valea Someșului la orașul Bistrița, ținutul nostru în documentele și actele orășenești, pe lângă numirile de mai sus, poartă și numele *Vallis Valachalis*, fiind amintite în 1547, în diferite catastife, mai ales de dare, afară de cele înșirate până acum, și comunele: Mititei, Hordou, Bichigiu și Runc.

În 1506, orașul Bistrița cumpără de la conții Bethlenești satele iobage, Bârgăul de Sus și de Jos, care și după 1552, când ele iarăși trec în proprietatea familiei Bethlen, în catastifele de dare ale orașului sunt înșirate între comunele românești, de la care orașul Bistrița încasează dările regești.

În 1548 de prima dată se face amintire despre comuna Poieni și în 1552 despre Ilva (Mică); iar în 1603 sunt amintite și comunele Găureni, Suplai, Văreara și Leșu din valea Someșului.

De acum înainte, dar mai ales după ce în grupul comunelor românești intră: în 1603 Nușfalăul, și în 1652 Sântioana, ambele din Valea Șieului, toate aceste 25 sate românești sunt indicate în actele orășenești și guberniale ca aparținătoare districtului românesc numit oficial: *Pertinentia Valahalalis* ori *Depertinentia valahica*, ori *Districtus Valahicus*, spre deosebire de *Districtus saxonicus* format din satele săsești din jurul Bistriței.

³ În manuscrisele Ios. Benko (la Biblioteca Universității din Cluj), „Transilvania specialis”, III, p. 159: *Rodna* alias *Rudna*. La Matt. Bel, l.c., 1779, II, p. 173: *Rudna*, *Rodana*, *Rudana*. Însemnări mai ample privitoare la Rodna: *Arhiva Someșană*, nr. 1, Năsăud, 1924 (Iulian Marțian, „Contribuții la istoricul Rodnei”). Prof. Nic. Drăganu: „Toponimie și istorie”, Cluj, 1928. *Arhiva Someșană*, nr. 9, 1929 („Istoricul Districtului Năsăudean” – după manuscrisul lui Florian Porcius). De asemenea, a se vedea însemnări pe hărți vechi, la sfârșitul acestei lucrări.

⁴ Pesty Fr.: *Az eltunt regi varmegyek*. Budapesta, 1880, II, p. 70 și în *Arhiva Someșană*, nr. 9, p. 8.

Vasile Meruțiu

La 1453 Rodna făcea parte din domeniul Bistriței, care a fost dăruit în acel an, lui Ioan Huniade¹.

La 1475 Rodna și Valea Rodnei au fost dăruite Bistriței de regele Matei Corvin (În lucrarea lui Pesty Fr. – citat – se arată la pag. 119 că alipirea s-a făcut la 1469).

Această încorporare s-a făcut cu condiția ca locuitorii (români) de pe Valea Rodnei (Someșul Mare) să aibă aceleași drepturi ca și orașenii Bistriței².

Ținutul Bistriței de asemenea ținea în timpurile vechi ale comitatelor, de comitatul Dăbâca, având însă privilegii și o conducere administrativă deosebită. *Teutsch: Zur Geschide von Bistritz* (Archiv d. Ver. f. sieben. Landeskunde IV. 2).

În secolul XIII și XIV Bistrița împreună cu Rodna e arătată ca o posesiune a reginelor Ungariei.

A avut și comiții („comes”) săi, între care unul „Stibor”, a fost și voievod al Ardealului, de asemenea a stat și sub comiții secui.

La 1453 țineau de domeniul Bistriței încă 26 sate³.

La 1474 districtul Bistriței a intrat, din punct de vedere administrativ, în Universitatea Sașilor de la Sibiu.

La începutul secolului XVI districtul Bistriței a intrat, împreună cu al Rodnei, cuprindea 48 de localități, iar mai târziu, până pe la mijlocul secolului XIX, numărul localităților a crescut la optzeci⁴.

Au fost în veacul XVI și în ținutul acesta feude, posesiuni ale domnilor moldoveni⁵. Bistrițenii au avut prilejul să cunoască de aproape, mai ales, pe Petru Rareș⁶.

Pentru hotarul spre Moldova au fost neînțelegeri între bistrițeni și moldoveni în veacurile XVI și XVII⁷.

---

¹ Fr. Kramer: Beitrage zur Militarisation des Rodnaer Thales, In Program d. ev. Ob. gymn. Bistritz, 1880, p. 5.

² Arhiva Someșană, nr. 9, p. 12: „Din cele expuse până aici se poate constata, că decretul regelui Matia, din 1475, pe temeiul căruia s-a încorporat Valea Rodnei la Bistrița, a fost baza dreptului istoric și baza raporturilor de drept ale Văii Rodnei și locuitorilor români din ea, față cu cetatea și cu magistratul Bistriții. Conform acestui decret, confirmat și prin decretele din anii 1488, 1492, 1498 și 1520, Valea Rodnei s-a încorporat la cetatea Bistrița, cu expresă condiție ca locuitorii acestei văi să beneficieze de toate drepturile, libertățile și privilegiile de care sunt împărțâșiți Bistrița și locuitorii ei sași; în urmare locuitorii Văii Rodnei trebuia să se trateze întru toate și întocmai ca orașenii bistrițeni, iar comunele acelei văi, ca însăși cetatea Bistrița, ceea ce, cum vom vedea, nu s-a întâmplat, ci dimpotrivă satele românești au suferit cumplit din partea bistrițenilor”.

³ Pesty Fr., l.c., p. 115.

⁴ *Ibidem*, l.c., p. 120. Aici însă pare a fi o nepotrivire, pentru că sunt menționate satele din valea Rodnei, ca alipite mai târziu. Date istorice mai amănunțite privitoare la ținutul Năsăudului, Rodnei și Bistriței în „Arhiva Someșană”, nr. 9.

⁵ N. Iorga: Ist. etc., l.c., I, p. 144. „Ea (Bistrița) era apoi înconjurată din toate părțile de posesiuni moldovenești, Ciceul, Ungurașul, Rodna cu cămărașul ei Reteagul”. Alte scrieri privitoare la acest timp: Fr. Kramer, Bistritz um die Mitte des XVI Juhrhunderts. Archiv f. Lkandeskunde Siebenburgens, 1887. Berger Albert: Des Verhältniss von Bistritz zum Moldauer Woiwoden Peter Rareș, 1911.

⁶ V. Motogna, l.c., 1928.

⁷ „Arhiva Someșană”, nr. 9, l.c., p. 14: „Pentru limitele dinspre Moldova încă s-au iscat certe, în urma cărora mai mulți situați dincolo de cumpăna apelor au ajuns sub controversă parte cu câmpulungenii. Cu Mănăstirea Moldovița s-a ajuns la litigiu pentru munții Vâlfa, Piciorul bancului, Tunzerile, Stănișoara, Rusaia, Lala, Putredul, Obârșia Bistriței, jumătate din Lopadna și Piatra Ineului, iar cu câmpulungenii pentru Păluta, Pănasuri, Șuvărosul, jumătate din Suhardul, Perșa, Muncieii Înșirați și Cucureasa.

Începând din anul 1593 au urmat în această chestie o mulțime de corespondențe între Principii Transilvaniei și ai Moldovei, și s-au ținut mai multe pertractări la fața locului cu scopul de-a stabili limite fixe între ardeleni și moldoveni.

Cu ocazia uneia dintre aceste pertractări la care magistrații bistrițeni erau purtătorii de vorbă, s-a întâmplat un fapt care merită să fie menționat ca o pildă de astuție și înșelătorie. Adică în august 1462 au convenit pe fața

---

Vasile Meruțiu

Litigiul de hotar din veacul XVII între ținutul Năsăudului și comitatul Maramureșului a fost arătat mai sus la comitatul Maramureș.

*

La 1762 a început militarizarea comunelor din regiunea de sus a Someșului Mare, opidul Rodna cu 20 comune (Maieru, Sângeorz, Leșu, Ilva, Feldru, Vărarea, Rebra mare, Rebrisoara, Năsăud, Salva, Hordou, Telciu, Bichigiu, Suplai, Poienile Zăgrii, Găureni, Zagra, Runc, Mocod și Mititei), care s-au desfășurat astfel de sub stăpânirea Bistriței¹.

La aceste s-au adăugat apoi, treptat, alte comune la teritoriul grăniceresc (până la 44) al cărui centru era Năsăudul².

În acest fel, ținutul Năsăudului fiind militarizat, a constituit teritoriul Regimentului II de graniță (cu centrul la Năsăud) fiind organizat de la început pe companii – fiecare din aceste, cu un grup de sate³.

---

locului comisari atât din partea Transilvaniei cât și a Moldovei. Reprezentantul jurisdicțiunii Bistrița pretindea întreg teritoriul până la Bistrița Aurie, invocând și prezentând două documente: un privilegiu din 1412 al voievodului transilvan Stiuboriu, și un privilegiu al regelui Sigismund, tot din 1412, în care se zice că hotarul comunei săsești Iad se întinde până la apa Bistrița; deci aparținând această comună Districtului Bistriței, și teritoriul Districtului s/ar întinde până la Bistrița Aurie.

Dar râul Bistrița, de care se face amintite în ambele documente, este un râșor ce curge prin Valea Bârgăului, pe lângă Iad și prin orașul Bistrița, apoi se varsă în Șieu și cu acesta în Someș. Pe când Bistrița Aurie este râul ce curge dincolo de cununa munților pe la Dorna în Bucovina, și trecând în Moldova se varsă în Siret. Cu toate acestea bistrițenii s-au folosit de analogia numelui Bistrița, și au încercat să înșele pe moldoveni.

Neputându-se aplana litigiul nici cu această ocazie nici cu alte ocazii, a rămas nefinalizat până la înființarea instituției grănicerești.

¹ Fr. Kramer, l.c., p. 23.

² V. Șotropa, *Districtul Năsăudului*, „Arhiva Someșană”, l.c.

Starea aceasta rămâne neschimbată până în 1763, când înființându-se granița militară, s-au desfășurat de Bistrița și s-au militarizat toate 21 comune din Valea Rodnei, și cele 2 din Valea Șieului.

La acestea în 1764 s-au mai adăus 5 comune noi din Valea Șieului, anume: Monor, Gledin, Șieuf, Budacurromân, Ragla și 2 din Valea Mureșului: Morăreni și Rușii-Munți; iar la 1784 răscumpărate de la familia conților Bethlen, s-au militarizat și cele două Bârgaie.

Aceste 32 comune cu timpul s-au înmulțit la 44 prin faptul că regimul militar a format din cele două Bârgaie alte 8 comune: Borgo-Rus, Borgo-Joseni, Borgo-Mijloceni, Borgo-Suseni, Borgo-Prund, Borgo-Bistrița, Borgo-Tiha și Borgo-Mureșeni; apoi a înființat următoarele 6 comune noi: Rodna-Nouă (Șanț), Ilva-Mare, Măgura, Sâniosif (Poiana), Parva (Lunca-vinului) și Romuli (Strâmba).

³ I. Benko, *Transilv., l.c., II, Lib. IV, p. 114*: „Secunda Legio Pedestris Ordinis Valachica, ex Diuistrictu Bistriciensis, et a Tribuno in Naszod habitaculum obtinente dirigitur.

1. Plerique jujus Legionis pagi in ambitu Districtus Bistricesis consederunt: nihilo tamen minus territorium, quo ejustem Districtus pagi comprehenduntur, Districtus Radnensis, de Montano, C 200 n. 4) simulque Miklitari Vico radna, nominatur.

2. Centuriae secundae Legionis sequentibus pagis absolvuntur: 1. *Centuria*, Telts, Bikis, Gauren, Romuluj; Telts hospitium Capitanei. 2. *Centuria* comprehendit pagos: Fuldre (in quo Vice Colonellus et Capitaneus resident), Illova mika. 3. *Centuria habet vicos*: Rebrisora sive Kis-Rebra, in quo Supremorum Vigiliarum Praefectorum alter et Capitaneus quartirium habent, et Varoire, Neposque; Nepos pagus novus est, utpote cum ertione Militiae natus. 4. *Centuria* accepit pagos Comitatus Kolos: Monor (hospitium Supr. Virg. Praef.), Gleden; et Comitatus Tordensis: Marus-Monosfalva et Marus-Oroszfalu. 5. Ad quintam *Centuriam* pertinent: Szalva (habit. Capitanei), Runk, Hordo. 6. *Centuriam* persicit: Szent-Gyorgy. 7. *Centuriae* adnumerantur: Radna (habit. Capit.), Illova mare, Măgura. 8. *Centuriam* adstruunt: Zagra (habit. Capit.), Pojen, Szuplei. 9. *Ad nonam Cent.* Referentur: Makkod et Mititye; Makkod quidem Capitanei residentia. 10. Centuria habet pagos: Major, Leess, et Szent-Josef: Capitaneus in major hospitatur. 11. Centuria constat vicis Naszod, Nagy-Rebra (Valachis Rebramare), Parva sive Lunca; cum erectione Militiae positus pagus. 12. Ultimam Centuriam desiniunt: Ola-Budak et

---

Județul Năsăud

În statistica de la 1760-1762 districtul Bistriței e arătat cu 47 comune¹.

În jumătatea a doua a veacului XVIII țineau de Bistrița 23 sate².

În împărțirea stabilită la 1784, districtul Bistriței a fost alipit la comitatul care cuprindea Turda „superioară”, Cluj și Dăbâca „inferioară”. Acest comitat avea reședința („pretoriul”) în Reghin. Aceasta a durat numai 6 ani, până la 1790, când s-a restabilit vechea împărțire³.

La 1813 L. I. Marienburg, dă în cartea sa (l. Cit.) o scurtă descriere a districtului Bistrița – „Nosnerland”. Face mențiune de două cercuri (Kreis), al Bistriței (cu 24 sate și al Rodnei care de fapt era teritoriu militarizat) cu 30 sate, adăugând că cercul Rodnei ținea de Bistrița, înainte de 1763-4 ca „Nobilitatgrund”⁴.

În Lexiconul lui Treuenfeld (1839) găsim *districtul provincial* al Bistriței și *districtul săsesc* al Bistriței.

Districtul provincial reprezenta partea nemilitarizată a districtului Bistrița. Acesta era despărțit prin prelungirea comitatului Dăbâca, în două părți, una în nord-est, cu 16 sate și un oraș Bistrița și altă parte de sud-vest, cu nouă sate.

În total, acest district provincial avea 25 sate, și dintre aceste două, Nușfalăul și Sântioana, erau militarizate.

Districtul săsesc e socotit ca cuprinzând districtul provincial de mai sus și districtul militar, numărând în total, pe lângă oraș Bistrița, 54 sate⁵.

La 1851 districtul militar al Năsăudului a fost desființat.

În împărțirea, ce s-a făcut în acest an 5 ținuturi cu 36 căpităname, Năsăudul forma unul din cele 7 căpităname în ținutul Reteagului, iar Bistrița unul din 6 căpităname a regiunii administrative Sibiu. În împărțirea de la 1854 (când Transilvania a fost împărțită în 10

Ragla, Comitatus Dobocensis; Nagy-Falu, et Szent-Ivan Distr. Radnensis; nec non Kis-Sajo, Comit. Kolosensis, ex his Ola-Budak hospitium Capitaneo praebet”.

¹ An. Inst. Ist. naț., l.c.

² Benko, Trans. Spec. (manuscrite), l.c., III, c. V. „De districtu Bistriciensi”, p. 51. Tot aici (p. 152 despre Năsăud: „Supra confluentiam hujus rivi et Samosii, spectabilis est Naszod, pagorum in occidentale hoc tractu celeberrimus,,.

La Matt. Bel, 1779, l.c., II, p. 172: „Bistriciensis Districtus, das Nosnerland, in extremam Transilvaniae oram, ad aquilonem, inter Maramarusiam, atque Galliciam, retrusa, et, a reliquo fundo saxonico auulsa, Haec praecipua habet oppida.

1. *Rudna*, Rodana, Rudana, oppidum metallicum, olim, ac hodie frequentius, in extremo septentrione est.
2. *S. Georg fanum* S. Georgii, vicus est copiosus coloniae Saxonicae.
3. *Klein Bistriz*, Bistricia minor, siue Arida, vicus laxus propter iter, per quod, ad Tartar, atque Tiurmenicz, locorum inter alpes angustias, aditus patet, memorandum.
4. *Bistriz*, Bestercze, seu Nosenstadt, Bistricia, vrbs libera, atque regia, anno 1206 condita, et districtus sui primaria (ab amne, qui eam adluit Bistricz denominatur) non minus cultu ciuium, quam patrum piarum scholarum, et euangelicorum gymnasiis, celebratur.
5. *Treppen*, et *Lechnicz*, vici sunt pulchri, ety memorabiles.

³ I. S. Pușcariu, l.c., după care am urmărit, pentru comitatele din Ardeal, împărțirile și proiectele de împărțiri de la 1784 până la anul 1864.

⁴ L. I. Marineburg, l.c., II, p. 375. La câteva sate arată și numărul caselor, astfel: Bichigiu 67 case, Găureni 43 c., Ilva mare 66, Ilva Mică 98, Leșu 38, Mocod 154, Maieru 177, Năsăudul, reședința colonelului și a ștabului, cu o școală normală pentru copiii de soldați.

Tot aici sunt reproduse „aus dem Archive des lobl. zweyten walach. Grenzinfanterieegimentes in Naszod” deci din archiva Reg. De graniță de la Năsăud (nu de la magistratul Bistrița), cele două *decrete* ale regeelui Matei Corvin din anul 1472 și din anul 1475 – precum și *actul Conventului din Mănăștur*.

⁵ Ch. Boner, *Siebenburgen, Land u. Leute, Leipzig*, 1868, p. 397 – Cuprinde însemnări privitoare la Bistrița și împrejurime.

Vasile Meruțiu

---

prefecturi „Kreis”) s-a înființat prefectura Bistrița, cu o întindere mai mare, cu 10 preturi¹ (Gurghiu, Reghin, Teaca, Șieu, Bistrița, Bârgău, Beclean, Lechința, Rodna, Năsăud și orașul Bistrița)².

Această împărțire a Transilvaniei a durat până la anul 1861. În acest an revenindu-se la împărțirea de mai înainte (cu oarecare modificări), s-a înființat Districtul Năsăudului, din teritoriul foștilor grăniceri.

În proiectele dietei Transilvaniei din anul 1863 se propunea: în primul proiect alipirea districtului Bistrița la comitatul Turda (cu Reghin), în al doilea se propunea comitatul Bistrița cu Năsăudul și un număr de comune din comitatele Dăbâca, Cluj și Turda.

În proiectele dezbătute de dietă anul 1864: în primul se propunea între 9 municipii și municipiul Năsăudului, din districtul Năsăudului – iar sașii, la municipiul Sibiului. În proiectul al doilea (al comitetului dietal) care propunea 12 municipii, se menține municipiul Năsăudului, iar sașii din Bistrița și jur, tot la municipiul Sibiului.

La 1870 (prin legea ung. XLII) s-au desființat privilegiile districtelor, iar la 1876 a luat ființă Comitatul Bistrița Năsăud, format din:

- a) Întreg districtul Bistriței înțelegând și Bistrița;
- b) Districtul Năsăudului, afară de două comune alipite la comitatul Turda;
- c) Localitățile din comitatul Dăbâca, care sunt situate între cele două părți ale districtului Bistrița, precum și între districtele Bistriței și Năsăudului, - următoarele 22 comune:

Cușma, Șomfalău, Sărățel, Herina, Neț, Galați, Bileag, Șimotelnic, Buduș, Șirling, Șieul-Mare, Ardan, Frișu, Blașfalăul de jos, Balșfalăul de sus, Caila, Bungardul săsesc.

- d) O parte din comitatul Solnocul-Interior, cuprinsă între districtele Bistrița și Năsăud, cu 8 comune:

Tradam, Prislop, Capan, Lușca, Nimigea-Română, Mintiul-Român, Nimigea-Ungurească, Tăure. Capitala: Bistrița.

Această împărțire am ostenit-o noi în momentul Unirii Ardealului cu vechiul Regat.

Aceasta a durat până la 13 iunie 1925, când s-a publicat legea despre nouă împărțire administrativă a României.

Cu acest prilej s-au mai adăugat fostului județ încă 14 comune, din colțul de sud-est al județului Dăbâca Someș, împărțindu-se în loc de 4 cercuri, ca mai înainte, în 6 plăși. Reședința prefecturii a rămas orașul Bistrița. În același timp Năsăudul a fost ridicat comună urbană. Județul a luat numele de Năsăud³.

Dorințele locuitorilor. Intelectualii români de pe Valea Someșului Mare, cu centrul în Năsăud, au intervenit îndată după Unire, în februarie 1919, printr-un memoriu la Consiliul Dirigent, arătând dorința lor de a se da o mai mare atenție Năsăudului, care a fost ținut în umbră (și chiar persecutat) de stăpânirea străină. În urma circulării Consiliului Dirigent

---

¹ Numirea de „prefectură” și „pretură” e luată din „Disertația” lui I. S. Pușcariu, l.c.

² E. A. Bielz, Handbuch der Landeskunde Siebenburgens, Hermanst., 1857, p. 456. În loc de prefectură e „Kreis” și în loc de pretură „Bezirk”. Erau în aceasta prefectură 235 localități și o populație de 178.344 locuitori. Orașul Bistrița avea 5.936 locuitori (La Năsăud nu e arătat numărul locuitorilor – în schimb se găsește pentru toate celelalte sate). Becleanul avea 1.490 locuitori, Prundul Bârgăului 1.526 locuitori, etc.

Cercul Bezirk Gurghiului cuprindea un târg și 28 sate, Reghin cu 2 târguri și 30 sate, Teaca un târg și 32 sate, Șieu mare, 24 sate, Bistrița 21 sate, B. Prund 8 sate, Beclean 25 sate, Lechința 24 sate, Rodna 13 sate, Năsăud 26 sate.

³ Memoriul inteligenței române din Năsăud și jur, către Consiliul dirigent român din Sibiu în cauza arondării județului Năsăud. Năsăud 1919.

Județul Năsăud

(„Gazeta oficială” din Sibiu, nr. 5 din 18 ianuarie 1919, intelectualii români din Năsăud și împrejurime au prezentat întâiul memoriu¹ privitor la noua fixare și să fie alipit la noul județ².

Se arată greutate satelor de pe Valea Someșului de a ajunge la reședință (Bistrița), ori trecând peste dealuri, ori făcând ocol cu trenul, cu legături foarte anevoioase, pe la Beclean (jud. Dăbâca). Cer, ca Năsăudul, să fie întărit ca centru românesc, făcându-l reședință de județ, iar Bistrița să rămână ca centru săsesc. Cercul Becleanului să fie alipit la noul județ.

Se mai ocupă și de fixarea circumscripțiilor judecătorești.

E interesantă și motivarea: „cei 26.000 de sași din cercurile Iadului și Beșineului vor avea probabil centrul lor săsesc în Bistrița, iar ceilalți locuitori din acele cercuri, în număr de cam 30.000, în afaceri cetățenești, mai ușor vor veni ei la Năsăud, decât 90.000 locuitori (români) din Valea Someșului la Bistrița”.

Se mai arată, titlul de drept istoric al Năsăudului, rolul său cultural.

Se accentuează – cu drept cuvânt – că în Năsăud fiind sediul fostului district grăniceresc, cu fondurile școlare și de „stipendii” cu ajutorul cărora s-au susținut (ne-am susținut) la învățătură generații întregi și se ajută și azi o mulțime de tineri – aici ar trebui să fie și administrația averilor grănicerești, a imenselor păduri³ „căci și acelea formează o moștenire din timpul militarismului, care în Năsăud și-a avut centrul”.

Această administrație este astăzi regiunea silvică.

Se mai propune alipirea cercurilor (plase) Iza și Vișeu din Maramureș, motivând: „e un mare interes național, politic și cultural, ca această populațiune românească amenințată de pieire să se alipească la ținuturi românești mai viguroase și mai culte”.

În același memoriu se prezintă și a doua propunere.

Să se facă două județe: Valea Someșului Mare de sus, de la Șanț (Rodna nouă) până jos de Ciceu-Cristur (afară de câteva comune din plasa Beclean, care sunt aproape de Bistrița), să formeze județul Năsăud, iar Valea Bistriței, a Budacului și a Șieului și cercul Teaca (atunci județul Cojocna, azi în județul Mureș) să formeze județul Bistrița. Și în acest caz ei propun alipirea cercurilor Iza și Vișeu din Maramureș, la Năsăud.

*

---

¹ În comisiunea instituită de Ministerul de Interne, pentru o nouă împărțire în județe a României D-nii Prof. Mehedinti, Crăsnaru, Colonel, azi general, Linteș, Col. Vasilescu, Al. Grigorescu și Prof. Meruțiu, s-a propus în 1921, ca jud. Bistrița-Năsăud să poarte numirea de „Năsăud”. Aceasta pentru cuvântul, ca numirea „Bistrița” se propunea pentru jud. Neamț.

În stabilirea noii împărțiri din anul 1925 nu s-a mai făcut apel la comisiune, iar din propunerile făcute în anul 1921 de această comisiune, s-a ales ceea ce s-a crezut de cuviință. Scriitorul acestor rânduri a elaborat în comisiunea din 1921-2 proiectele pentru Transilvania.

² Mai propun modificări la împărțirea plaselor, între care interesante: plasa săsească a Bistriței cu satele săsești din cercurile Iad și Beșineu – plasa românească a Bistriței cu satele românești din aceste cercuri. și mai interesantă propunere: „Bistrița să rămână și mai departe oraș cu consiliu; plasa săsească a Bistriței și orașul Bistrița să facă parte din județul nostru, ori dacă On. Consiliu Dirigent intenționează a da sașilor din Ardeal anumită autonomie națională, să formeze o enclavă în organizația autonomă a sașilor din Ardeal”. Cum se vede, ceva ca fost „Terra Saxonum” însă fără „Unio trium nationum”.

(Memoriul are și alte preocupări: fiecare plasă administrativă să fie o plasă electorală, atât pentru județ, cât și pentru corpurile legiuitoare, fiecare să dea un deputat).

³ Administrația pădurilor, pe care – pentru a lovi în cetatea grănicerească și românească a Năsăudului, stăpânirea ungurească din trecut a mutat-o la Bistrița, sub faimosul Banffy, fost fișpan (prefect) la Bistrița și pe urmă, prim ministru a Ungariei.

Vasile Meruțiu

În anul 1921 când comisia de pe lângă Ministerul de Interne și-a arătat întâiul proiect, acela de-a stabili (conform dorinței Ministerului) județe mari – în orice caz mai puțin disperate ca întindere și mai ales ca număr de locuitori – când s-a pus chestiunea, dacă nu cumva ar fi mai bine ca Maramureșul, rămas mic, să se unească (numai asigurându-se condițiuni de bună comunicație) cu județul Bistrița-Năsăud (ca populație, și acesta, nu prea mare) au curs din toate părțile memorii, unele de aprobare, altele de protestare, atât din partea românilor, cât și din partea sașilor.

Cu toate motivările ce se arătau, de fapt chestiunea care preocupa mai mult, era reședința județului – dacă aceasta să rămâie la Bistrița ori să fie la Năsăud (Dau câteva părți pe care le cred interesante din aceste memorii adresate prefecturii și Ministerului).

Intelectualii din Năsăud și din Valea Someșului Mare, începând de sus de la munte (Rodna-Nouă, Ilva-Mare, până aproape de Beclean, aderând și câteva sate din județul vecin), prin sute de semnături, se bucură de o eventuală alipire a județului Maramureș la județul Bistrița-Năsăud (Din partea comisiei județelor însă aceasta era considerată numai ca una dintre posibilități viitoare, condiționată în primul rând de înființarea unei linii ferate care să lege bazinul Maramureșului cu bazinul Someșului, trecând peste Șetref în Valea Sălăuța la Salva, Năsăud). Au nădejde într-un viitor de progres, bunăstare și cultură, întemeiați pe bogățiile regiunii Someșului Mare, pădurile grănicerești (aproape 300.000 jugăre), zăcămintele de minereuri, ape minerale, forța căderilor de apă ș. a., care pot înlesni întemeierea a diferite industrii.

Bineînțeles, acest memoriu tipărit și adresat și corpurilor legiuitoare, cere ca Năsăudul să fie capitala județului.

În sprijinul acestei dorințe arată motive de ordin istoric și de ordin istoric și de ordin cultural-național. Năsăudul a fost „timp de 122 ani centrul districtului Năsăud” desființat împotriva intereselor românești¹.

Memoriul mai adaugă și alte considerațiuni.

Intelectualii din Rodna-Veche (se spune majoritatea) sunt pentru alipirea plasei Beclean la județul Bistrița-Năsăud, și a 23 sate din plasele Ormeniș și Teaca (județul Cojocna-Cluj), sunt pentru reședința Bistrița și împotriva alipirii județului Maramureș, adăugând că județul Maramureș trebuie susținut chiar cu mari jertfe materiale, dându-i-se căi de comunicație și o administrație din oamenii cei mai destoinici.

*

În același timp urmează propunerea orașului Bistrița și a comitetului executiv săsesc. Cum e și firesc sunt împotriva a tot ce ar putea scădea importanța orașului Bistrița. De aceea cer nu numai menținerea reședinței la Bistrița, ci sunt împotriva unirii cu județul Maramureș (Aceasta, evident, pentru că prin mărirea județului spre mieznoapte – în condițiile actuale imposibile – nu numai că ar spori și mai mult numărul românilor, și astăzi mare majoritate față de sași, dar în acest caz Năsăudul ar fi mai în centru și indicat pentru reședință).

Privitor la Maramureș, bistrițenii sunt de părere că acesta mai bine să se unească cu județul Dăbâca ori cu Satu-Mare (cu alte cuvinte, numai spore Bistrița să nu vie).

---

¹ Rolul cultural național se arată în cuvintele: „vreme de un secol Năsăudul a fost centrul școalelor de graniță, iar din 1863, având un liceu românesc, fondat și susținut prin hărnicia vrednicilor înaintași, acesta a existat până la Unire, rezistând tuturor uneltirilor vrășmașe, fiind un focar de cultură și sentiment național, alături de liceele din Blaj și Brașov (și Beiuș), dând bărbați de valoare și Ardealului și vechiului Regat”.

Județul Năsăud

Mai cer alipirea la județul Bistrița-Năsăud a plaselor Beclean (Dăbâca), Teaca și Ormeniș (Cojocna), Reghinul de sus și Reghinul de jos, împreună cu orașul Reghin.

E foarte puțină deosebire între propunerea primăriei Bistrița și a comitetului săsesc. Înțelesul e același, de a mări județul Bistrița-Năsăud, însă cu reședința la Bistrița. Se fac propuneri și pentru o nouă repartizare a plaselor.

Cercul cultural al românilor din Bistrița prezintă de asemenea un memoriu, în înțelesul că unirea, foarte anevoioasă, a Maramureșului cu Bistrița-Năsăud, ar constitui o mare greșală – județul Maramureș având mare anevoie de îngrijire și ocrotire¹.

Privitor la reședință – deși cei mai mulți s-au adăpostit și luminat la școalele Năsăudului – se spune categoric „Năsăudul atât în prezent, precum și în depărtatul viitor, nu poate fi centrul județului”. Sunt pentru Bistrița. Desigur, în actuala întindere a județului, cea mai indicată e Bistrița².

Aceste memorii erau de prisos, deoarece însăși comisia consultativă de pe lângă Ministerul de Interne renunțase îndată după publicarea proiectului județelor mari la ideea unirii județului Maramureș cu județul Bistrița-Năsăud și în acest caz, mai ales, nu se mai putea discuta chestiunea reședinței.

Din aceste memorii ar rezulta ciocnirea între două interese: Valea Someșului și Valea Bistriței sau, mai de-aproape, între Năsăud și Bistrița. Năsăudul aducându-și aminte de câte a pătimit și din partea sașilor³ și din partea ungarilor vrea cu drept cuvânt, ca ajuns în

---

¹ În raportul primăriei Bistrița nr. 1304/921 găsim și această motivare interesantă: „Pentru mai departe dezvoltare a județului nostru și împrejurimii acestuia considerăm ca o mare nenorocire, dacă acesta va fi unit cu județul Maramureș. Județul Bistrița-Năsăud e sărac, dacă acesta se va uni cu unul și mai sărac, se prăpădesc ambele. Aceasta nu este deci în interesul celor două județe, nici în interesul regatului”.

² Față de memoriul, așezat și cuminte, adresat prefecturii, un grup din semnatori tipăresc un memoriu similar cu același înțeles, dar mai puțin ponderat își bat joc de sărăcia Năsăudului, la școalele căruia au învățat carte, pe care-l înregistrează și la biroul petițiilor Președinției Consiliului de Miniștri (2818. B. P. 1921).

În zadar scria de Năsăud (acum 150 de ani învățatul I. Benko, secui): „respectabilis est Naszod pagonum in occidentale hoc tractu celeberrimus” – citat mai sus. În zadar scria acum 72 de ani învățatul sas E. A. Bielz, în l.c., „Naszod (Neszeud) mit schonen Gebauden des Stabes,, etc. – foștilor elevi „fiii lui Marte de pe Valea Rodnei,, nu le mai place Năsăudul.

³ *Arhiva Someșană*, nr. 9, p. 15:

„Secolul XVIII a adus asupra românilor din districtul bistrițean cele mai grele lovituri.

Îndată la începutul acestui secol magistratul din Bistrița, pășind pe față cu aplicarea tuturor mijloacelor de forță, a izgonit pe locuitorii români din cetate și din toate satele săsești ale districtului bistrițean, ocupându-le casele și moșiile.

Acest act barbar s-a săvârșit în baza hotărârilor magistratule d.d. 15 mai și 4 octombrie 1713.

Prin întâia deciziune, semnată de întreg magistratul și de colegiul cetumvirilor, apoi prevăzută cu sigilii, se dispune izgonirea tuturor românilor locuitori în cetate și în satele săsești ale Districtului Bistrița îngăduindu-li-se un termen de 15 zile, până la finea Maiu 1713, când dacă la 1 iunie se vor mai afla case pe loc, acele vor fi arse și prefăcute în cenușă, conform vechiului obicei practicat pe vremuri. Ca motivare se spune că românii comit furturi, se prea înmulțesc printre sași și-și ridică clădiri frumoase, până când sașii scad numeric și nu-și pot conserva casele, cum dovedesc pildele triste mai cu seamă în satele Vermeș, Sigmir, Pintic și Dumitrița. Apoi adaugă: dacă voiesc să fie români liberi, atunci meargă la nația lor pe Someș, unde vor afla destul loc acomodat pentru ei.

Într-o a doua hotărâre în general se repetă cele enunțate în primul act cu adausul expres *că și în trecut s-a procedat la fel față de români, cum o pot proba persoane onorifice, care au fost încredințate cu executarea ordinilor de acest fel, și încă și azi se află în colegiul magistratului orășenesc.*

Conform datelor statistice, numai din cetatea Bistriței au fost nevoiți să emigreze atunci peste 50 familii, iar dinsatele săsești au plecat cu sutele, trecând în ținutul Someșului, pe teritoriul comitatelor învecinate și mare parte în Moldova.

Deci nu numai că românii n-au avut (cum se cereau decretule regale amintite) drepturi egale cu sașii, ci dimpotrivă.

Vasile Meruțiu

România, să-i se repare nedreptățile trecutului, să ajungă cel puțin la importanța pe care a avut-o în timpul grănicerilor, - de altă parte poporul săsesc din Bistrița și satele săsești din împrejurime cum e și firesc, se alipesc pe lângă orașul Bistrița, care ar dori să nu piardă nimic din importanță, ci să sporească.

Intervenția românilor din Bistrița are și ea înțelesul ei.

În alte pagini din *Arhiva Someșană* se scriu cele ce urmează:

Pag. 11: „La plânsoarea locuitorilor români din comunele noastre, regele Vladislau emise în 1508 un ordin în care, în general tuturor magistratelor săsești și în special magistratului de Bistrița îi interzice astfel de spoliațiuni, obligându-l să observe strict obiceiurile vechi (Ex. Arch. Magistr. Bistr.-Suppl. C. D. Tr. V. p. 351, 352)”.

Pag. 13: „Cu calcul șiret și circumspect magistratul începu să încarce succesiv pe locuitorii văii noastre cu diverse impozite și îndatoriri, la început mai ușoare, apoi tot mai grele. Așa s-au introdus mai întâi impozite pe brânză, oi, miei și chiar și unele dijme; apoi diferite prestații ca furnizarea de combustibil, bărne, scânduri, leături, șindrile, var, etc., taxe pe vite, case, munți... Conform documentelor orășenești, în 1724, Bistrița stoarce din Valea Rodnei 163 găleți grâu, 223 găleți ovăs, 551 berbeci, 100 porci și 52 ferii de miere.

Mai târziu s-au introdus dijme în toată regula de la toate cerealele și de la produse economice; s-au mărit taxele munților, s-au cerut prestații de salahorie și cărăușie repartizate pe comune și s-au atras la casa alodială din Bistrița toate venitele din drepturile regale.

În sfârșit, s-au impus singuraticilor locuitori prestații de muncă analogă robotelor, tot în favoarea orașului, a orășenilor și a casei alodiale din Bistrița.

Pag. 18: „Încă în 1751 înaintară toți românii din fondul regiu transilvan o plânsoare colectivă împotriva nedreptăților și împilărilor magistratelor săsești, la care Curtea din Viena cu rescriptul din 24 iulie 1751 ordona prin guvern transilvan Comitetului națiunii săsești să ia măsuri ca să înceteze persecuțiile contra românilor. Tot chestia aceasta, în formă de protest a fost adusă de Directorul fiscal și în fața Dietei transilvane, cum se vede în procesul verbal din 1751 la pp. 83-89, în care este descrisă soarta mizerabilă a românilor. În consecință, conform actelor de sub nr. guv. 622 și 905 ex 1751, guvernul transilvan a intentat acțiune fiscală împotriva națiunii săsești pe motiv de „Exturbatio Valachorum”.

Ajungând amintitul protest și în mâna împărătesei Maria Tereza, aceasta cu rescriptul din 11 septembrie 1751 ordonă trimiterea alor două comisii investigatoare în fondul regiu, dintre care una pentru Scaunul Mediașului și Sighișoarei, alta pentru Districtul Bistriții.

În procesul verbal al acestei investigații d.d. Frâua (Frauendorf) 28 aprilie 1752 sub nr. guv. 369 se constată între diverse ilegalități comise de bistrițeni în Valea Rodnei și faptul, că multe familii românești au fost izgonite din Bistrița și din satele săsești, ocupându-li-se casele și moșiile de către sași, apoi că cetatea Bistrița a desființat și ocupat biserica și cimitirul românilor, așa că aceștia erau nevoiți să celebreze liturghia în case particulare, fără de a li se permite să bată toaca; nu le mai era iertat să-și ridice biserica și clopote, ci singur numai să-și pună cruci la morminte.

Mai departe se arată (p. 19) că neîndreptându-se relele, românii s-au revoltat: „Tumultus 23 pagorum Districtus valachici Bistriciensis”.

La 1760, plângerile lor nefiind ascultate, revolta lor s-a agravat. La cererea magistratului din Bistrița de a li se da ajutor militar, Comandaa generală din Sibiu a răspuns că „magistratul din Bistrița nu i se da mai mult miliție spre a abuza de ea și spre a întreprinde spoliieri și prădăciuni”.

Aceste au fost preludivul militarizării ținutului Năsăud.

Am reprodus aceste rânduri, cu caracter istoric, documentate, nu spre a răscoli o diversitate între români și sași un „Kultur-Volk” și un popor de buni gospodari, de la care românii, și în alte părți ungurii, au avut și au de învățat multe lucruri bune și de progres.

Când se vede însă - și în alte părți din Ardeal - sărăcia satelor românești (majoritatea satelor care au susținut această parte de țară și sub stăpânirea ungurească) alături de bogăția satelor săsești, ne răsar în minte, de o parte veacurile de restriște, de iobăgie pentru români și de altă parte veacurile de privilegii (pentru sași și unguri).

Să nu se uite că în acele timpuri de privilegii pentru alții, românii, în cazul de față grănicerii din ținutul Năsăudului, apărau cu vitejie în toate războaiele Austriei, jertfind mii și mii de vieți tronul și împărăția Habsburgilor (vezi Gh. Barițiu, „Istoria Regim. II Romanescu granitarius transilvanu”, Brașov, 1874) și-și încununau steagul cu cea mai strălucită medalie de război și cu înalta, dar platonica recunoaștere „Für standhaftes Ausharen in der beschworenen Treue” - pentru credință neclintită...

Județul Năsăud

Lucrurile se pot însă împăca și pentru Valea Someșului și pentru bistrițeni. Nici poporul românesc din județ (marea majoritate), iertător a suferințelor trecutului, nici statul român, drept cu toți cetățenii, n-au interes și nu vor stânjeni pe nimeni.

S-ar putea remedia însă, cât de cât, și situația satelor de pe Valea Someșului Mare cu afluenții săi, scutindu-i de a face drumuri peste dealuri, ori pe a ocoli pe la Beclean, spre a ajunge la Bistrița. Aceasta eventual printr-o descentralizare, împărțind județul în două subprefecturi, fiecare cu plasele sale (necesitate care se ivește și la alte județe) una cu sediul în Bistrița, care să aibă și prefectura și alta cu sediul în Năsăud, căruia să i se dea cu timpul tribunal, spital ș.a. (pe lângă cele din Bistrița).

*

Această problemă însă mai are o latură.

Chiar în actuala întindere a județului, cu peste $\frac{3}{4}$ români, s-ar putea întâmpla ca stăruința sașilor de-a concentra pulsația județului la Bistrița, ca reședință, să aibă tocmai un efect contrar: slăbirea caracterului săsesc al orașului și sporirea caracterului românesc. E un proces etnic, care se desfășoară în mod firesc, liniștit, treptat.

E ceva mai mult decât înrâurirea pe care a putut-o avea elementul maghiar în orașul Bistrița, în timpul stăpânirii, pentru că maghiarii n-aveau la spate în județ masa de sate ungurești care să alimenteze acest proces etnic, mai mult decât ar fi în stare să-l alimenteze puterea Statului. Românii au pus piciorul drept în orașul Bistrița și au la spatele lor masa satelor românești.

Nu e azi vorba de un conflict - și e lăudat armonia ce există între români și sași în orașul Bistrița – nici de asalturi de cucerire în dauna sașilor. Sașii sunt o cetate bine organizată și românii au multe de învățat de la ei. Va fi o nobilă emulație. Vor spori și sașii, dar vor spori – treptat și mai mult – românii.

*

Prin delimitarea de la 1925 s-a format județul cu numele „Năsăud” în loc de Bistrița-Năsăud. Județul cuprindea (până la 1926) 97 comune grupate în 4 plase: plasa Beșineu – Iad - Năsăud - Rodna Veche și un oraș cu consiliu, Bistrița.

În noua împărțire cuprinde două comune urbane: Năsăud și reședința Bistrița.

Comune rurale are 110 (deci cu 13 mai multe ca vechiul județ) grupate în 6 plăși: plasa Bârgăului cu 18 comune, Lechința cu 30, Mocod cu 14, Năsăud cu 15, Sângeorz-Băi cu 11, Șieu cu 23 comune.

Năsăud

- 9 septembrie 1866 -

MAXIM POP*

Onorată redacție!

Cred că unul dintre cele mai importante destine ale ziaristicii noastre e comunicarea despre starea institutelor noastre de învățământ și una dintre cele mai importante datorii a fiecărei inteligențe române e a sprijini ziaristica cu împărtășiri în astă privință și – unde ar observa și cele mai mici defecte – a-și da părerea, a-și exprima convingerea, cum s-ar putea acelea delătura. Împlinindu-și cineva astă datorie fără cea mai mică atacare de persoane, ci numai pe lângă cea mai strictă obiectivitate, nu poate aștepta alt răspuns, decât sau o negare documentată a existenței respectivului defect, prin care apoi de sine cade și modul arătat spre delăturarea lui sau – concediindu-se defectul arătat – propunerea altui mod mai salutar spre delăturarea aceluia, de cumva vrea cineva prosperarea învățământului și nu are de cuget numai a ataca persoana cuiva. În acest chip se clarifica ideile și principiile salutare; în acest chip se ocupa bărbații zeloși de interesele institutelor de învățământ cu scop de a apropia cât mai tare de perfecțiune acești factori de căpetenie ai vieții noastre naționale, neputând de-altmintrelea nici unul, nici altul afirma că dară institutele noastre de învățământ ar fi scutite de oricare și cele mai mici defecte.

Conduc de aceste adevăruri am publicat în nr. 15 al „Sionului românesc” un articol în care am arătat a fi aflat în școlile din Năsăud puțin, în cele afară din Năsăud, mult mecanism. Dar ce să vezi! Alaltă seară, venindu-mi la mână nr. 17 din „Sion”, între altele, aflai și o corespondență din Năsăud cu data de 14 august a.c. subscrisă de d. Octaviu Barițiu, prof. gimn., „ca răspuns cuviincios” la articolul meu ieșit în nr. 15 și subscris cu litera P.

Acest răspuns se poate numi oricum, numai cuviincios nu. Pentru că (de pricep eu bine, ce va să zică cuvântul obiectiv) în corespondența mea am fost cu totul obiectiv, departe de a aplica batăr o unică expresie prin care s-ar putea vătăma cineva. Aveam, dar, dreptul a aștepta – în caz când cineva ar voi a răspunde ceva – un răspuns asemenea curat obiectiv, străin de orice cuvinte vătămătoare în care prin argumente „ad rem” să se demustre falsitatea aserțiunilor mele; și de cumva argumentele aduse mă convingea că am scris ceva neadevăr, îmi recunoșteam greșeala și ziceam: Domnule B., greșit-am în „Sion” și înaintea d-tale și nu voi mai scrie despre școlile noastre.

Însă, d. B. face cu totul altmintrelea, căci, în loc de a răspunde la corespondența mea și a-i arăta falsitatea ei, începe cu „sistemul stoic care a învățat lumea la modestie, abnegație și resignațiune”, apoi punând modestia deoparte, începe a împărți cu toată libertatea la epitete și însușiri rele, cum sunt „răutatea, intriga, invidia și ticăloasa rivalitate”, la care mai adăuga și interesele egoiste. Apelez la judecata nepărtinitoare a cititorilor „Sionului”, rugându-i să ia întru o mână corespondența mea și în cealaltă răspunsul d. B. și să judece căruia dintre noi i se pot atribui aceste epitete și însușiri, căci știu prea bine că cel mai greu lucru e a se cunoaște

---

* *Sionul Românesc*, Viena, Anul II, 1866, nr. 19, pp. 229-230.

MAXIM POP

---

omul pe sine.

Din parte-mi voiesc,însă, a face câteva reflexii la răspunsul, nicidecum la persoana d. B., rugând pe onorata redacție să binevoiască a le primi în coloanele „Sionului”.

După introducere, d. B. citează următoarele: „Zice, adică d. corespondent P. între altele, cum că nu numai în școala trivială din San-Georgiu și în cea normală din Năsăud, ci și în gimnaziu între studenți, deși în mai mică măsură, domnește mecanismul...”. Aceste cuvinte nu sunt ale mele, ci sunt fătul d. B., căci eu am zis: „În ambe locurile am observat și, anume în cele din Năsăud mai puțin, ci aici mult mecanism”. Cu ce drept mi-a schimosit d. B. atât de urât aceste cuvinte, nu știu; zic schimosit, căci alt înțeles atribui eu expresiei mele „a fi aflat puțin mecanism”, și alt înțeles expresiilor „domnește mecanismul deși în mai mică măsură”. Cu ce scop, încă nu știu; de cumva nu cu acela ca schimosindu-mi cuvintele să strămute înțelesul lor și așa să poată argumenta sau ce tot una-i să poată insulta persoana din a cărei pană au ieșit aceste cuvinte, deoarece expresiile mele sunt așa întocmite, cât numai acela le poate lua asupra-și care sau că și vede prin ele atinsă vreo coardă delicată sau că cerea ocazie a-și vărsa veninul, fără de a căuta dacă are aceea loc aici ori ba.

În numele profesorilor gimnaziali, între care și d-lui se află, declară aserțiunea mea „de o scornitură destul de cutezată și nesocotită”, și de o „calomnie împănată cu sofisme tendențioase”. Sărac adevăr, ci chiar în calomnie! Dar să căutăm argumentele d. B. cu care demonstra cele zise cu atâta emfază, ca să vedem, încât pot ele da mâna de ajutor ziselor sale și încât poate pătimi ceva asertul meu. Înainte de toate, spune d. B., cum că în gimnaziul din Năsăud „s-a observat și folosit sistemul și metoda cea mai practică din câte cunoaștem până acum”. Aici aş întreba care-i sistemul și metoda practică? Eu am citit o carte metodică, cum e Kellner, T. Otto și Ohler, autorități înalte pe câmpul instrucției; dară în niciuna n-am aflat vreo metodă practică care să semene cu aceea ce o numește d. B. cea mai practică din câte cunoaștem, cu toată că din cartea lui Ohler ediția primă a ieșit numai în 1861, iar cea mai nouă în 1867. Aserțiunea sa și-o mai întărește d. B. prin aceea că zice cum că profesorii sunt absoluții sistemului nou, lăsându-ne să găsim noi, de ce-s absoluți? De-altminterlea, asta după a mea părere, nu ar sta în legătură cu metoda. După acestea mai adaugă: „Apoi ne e prescris sistemul și planul de învățământ”; așadar s-a folosit sistemul prescris, care nu cum ai zis mai sus „cea mai practică din câte cunoaștem până acum” sau dară ai vrut să zici altminterlea? Din cele de sus d. b. deduce: „De unde tare natural urmează ca între împrejurări ca acestea despre mecanism nu poate fi vorba”. Eu tot din acelea premise ale d. B. deduc următoarele: de unde tare natural urmează ca între împrejurări că aceasta poate fi vorba despre mecanismul cel mai grozav; și aceasta din cauza că altceva înțeleg eu prin planul de învățământ și cu totul altceva prin metodă. Planul prescrie obiectele ce sunt a se propune și cât e a se propune din fiecare obiect în fiecare clasă; metoda însă învață, cum să se propună acea materie; prin urmare se poate propune cât de practice sau, din contra, cât de mecanice, fără ca prin una ori prin alta să suferă ceva planul de învățământ.

Mai încolo nu suferă d. B. să audă de conferințe¹ învățătoarești, la care să ia parte și profesorii gimnaziali; la acestea adăuga d. B. din al său pe profesorii de la universitate, care nu-i avem și de care nici n-au amintit. La asta am a reflecta că d. B. cu vorba respinge aceste conferințe, în fapt însă le aprobă, luând parte la ele; deci d-l încă trece în căldarea fuzioniștilor împreună cu mine.

---

¹ Se cam imputa normei mai multe defecte: oare însă cu ce drept, dacă profesorii gimnaziali nu vor a lua parte la conferințe normale, unde se descoperă acele defecte și să le caute mijloacele de vindecare?

Năsăud – 9 septembrie 1866

D. B. zice că nu știe, am eu cunoștință precum că alt sistem, altă metodă școlastică [este] în școala comunală și alta în universitate. Eu, asigurând pe d. B. că știu aceasta, însă nu așa ca domnia-sa, ci știu că alt sistem (înțeleg în propunere) și alta metodă e în școala comunală ori în clasa primă normală, alta în a doua, alta în a treia, etc., și alta în clasa primă gimnazială, alta în a doua, a treia, etc., căci metoda bună se conformează după capacitatea pruncilor. Cum să tratează cu copiii, ce învață a, b, m, n, încă își zice că știu, pentru că deși nu am avut a trata chiar cu aceia care învață pe a, b, c, dar am avut a trata cu cei ce abia știu citi, apoi cu ce rezultat, știe chiar și d. B. prea bine. Ce se ține de universitate, încă sunt silit a afirma că știu cum să tratează. Am fost membrul Universității din Viena trei ani, am făcut examene, am colocviat, am fost de față la examenele juridice mai de multe ori, dar n-am auzit nici pe un profesor zicând: „Poftește a răspunde din dreptul civil, cambial, etc.”, fără s-a pus întrebarea clar și precis, la care a avut ascultătorul a răspunde scurt și „ad rem”. Poate că d. B. are altă idee de universitate. Au nu cumva ar fi mai convenit aici locul pentru cuvintele prea cunoscute ale lui Apele?

Ce va să zică d. B. cu cuvintele de „veterani și mai practici pe cariera învățătorească” nu știu, poate că fiindcă unul ori altul e mai bătrân ca mine cu câțiva ani, din respect către acele bătrâneți să nu cutez a-mi exprima convingerile mele. De cumva e așa, ar pretinde prea mult ca pentru bătrânețile cuiva să-mi sacrific convingerile proprii. Respect bătrânețile ca atare, prețuiesc sudoarea și ostenețele oricui, dar nu mă închin nici unei practici oricât de lungi, de cumva nu mă convinge, că-i demnă de așa ceva.

În urmă mă provoacă d. B. să judec lucrul bine și să nu scriu „din patimă, din interes privat, cu scop tendențios, etc.” la care răspund: aceea a-și face-o atunci când aș scrie ceva și m-aș apuca să insult persoana cuiva, dar așa ceva până acum, laudă Domnului, nu mi-a trecut prin cap.

De la Băile Sângeorgiului năsăudean

Dr. A. P. ALEXI*

Iubite Domnule Vulcan!

Ai binevoit a publica în „Familia” corespondențe de la mai multe băi de la Borsec, Tușnad, Mehadia, etc. Cred că vei binevoi a da loc și acestei a a mele scrisori de la baia Sângeorgiului, pe care o cunoști și d-ta în persoană de la anul 1870 când ai dormit în podul cu fân și mi se pare ai avut visuri neplăcute.

Sper d-l meu cum că vei face aceasta cu atât mai vârtos, căci după cât știu eu aceasta este unica scaldă (baie) românească în toată țara noastră, adică proprietate românească și arendatori români. Daună, căci până în timpul de urmă s-a aflat în o stare foarte primitivă. D-ta îți vei aduce bine aminte de starea ei. De aici a urmat cum că pe lângă toată bunătatea apei, care în multe privințe întrece chiar și izvoarele de la Vichy Grande Grille din Franța, Bilin, Farschingen, Gleichenberg, Rohitsch, Borsec ș.a. este atât de puțin cunoscută. Pe când Vichy are numai 50,637 equival solizi din 10.000, Bilin 49,598, Farischingen 32,981, Gleichenberg 35, 884, Rohitsch 57,539, Borsec 31,920, apa de la Sângeorgiu are 70,860 părți solide. Analiza sigură constată adevărul.

Cu altă ocazie, când voi putea dispune de mai multă vreme, îți voi trimite un studiu comparativ despre aceste și alte fântâne minerale pe baza analizei chimice. Până atunci vin a constata cum că băile Sângeorgiului a(u) început a se ridica grație zelului unor bărbați care de mulți ani a(u) lucrat în această direcție și cu deosebire au mijlocit la comunitatea Sângeorgiului ca să se învoiască la o esarendare pe timp de 30 de ani, iar de altă parte a lucrat pentru înființarea unei societăți de acționare „Hebe” care cu începutul anului 1881 a și început la lucru din toate puterile, și care pe lângă Sângeorgiu au mai esarendat încă și romantica fântână și baie românească „Valea Vinului”, ce este numai două ore depărtată de la Sângeorgiu sub muntele Ineu, în mijlocul pădurii de brazi. Între acești zeloși bărbați, să mi se ierte indiscreția, fac amintire de dr. Ștefan Pop, actualul medic de comitat în comitatul Făgărașului.

Istoricul societății „Hebe” îl las pentru altădată.

Voi să rămân pentru acuma la sezonul din astă vară și, respectiv, voi să mă restrâng la un scurt raport.

Dintre trebuințele cele mai simțite erau regularea transportului de apă și umbră. Apa din Sângeorgiu se bucură și până de un transport extins până în Bucovina, Mureș-Odorhei, Dej, Gherla, etc. Însă umplerea și astuparea sticlelor era foarte primitivă, de unde urma cum că carbonul liber, o parte constitutivă însemnată a acestei ape volatiza cu totul sau după limbajul vulgar, apa își pierdea din putere. De aceea s-a clădit o pivniță de umplut și sper cum că nu peste mult (timp) apa din Sângeorgiu se va căpăta sigilată după modelul de la Carlsbad, la care cred că apa din Sângeorgiu cu timpul îi va face concurență. Pentru umbră s-au pus pe dâmbul deasupra fântânilor la patru până la cinci mii de arbori. Firește că mulți s-au și uscat din ei. Pe anul viitor se vor continua plantațiunile. Peste doi-trei ani sper cum că nimeni nu se va putea plânge pentru lipsa de umbră.

* *Familia*, Oradea-Mare, Anul XVII, 1881, nr. 65, pp. 421-423.

Dr. A. P. ALEXI

După planul ce există pe anul viitor are să se clădească o restaurație nouă, apoi arenă pentru cură închisă cu geamuri de sticlă, băi calde noi, băi reci (bazine reci) acoperite cu sticlă și cu douchuri. Făcându-se toate acestea, se speră la o frecvență foarte mare, se speră cum că cu deosebire frații din România care voiesc a prefera băile din străinătate la cele din țară, vor prefera baia Sângeorgiului:

1) pentru că este în privința bunătații cea dintâi din Transilvania și poate și în Ungaria întreagă,

2) pentru că este românească și va rămâne românească, vor lăsa banii la români și nu vor avea atâtea neplăceri cum au avut în toți anii pe la Borsec, Tușnad, Vâlcele și Mehadia.

Sigur și numai în anul acesta s-au făcut foarte multe îmbunătățiri. Dar s-au adunat foarte mulți oaspeți. Niciodată nu s-au înmulțit oaspeții ca în astă vară. Pe la jumătate iulie, nu se mai căpătau nicăieri quartire. O mulțime de familii au trebuit să părăsească scaldelile din lipsa quartirelor. Până acuma sunt înscrise peste 150 familii.

Pe cititorii „Familiei” îi va interesa să știe ce români au frecventat această scaldă în astă vară. Iată pe scurt. Afară de medicul dr. Em. Filipanu și directorul societății avocatul Dănilă Lica, d-nii: Ion Runcanu, avocat la Făgăraș, cu stimata familie, dr. Grigore Silași profesor la Universitate în Cluj, Gavrilă Manu, avocat în Dej, Gavrilă Manu, avocat în Bistrița, dr. Nechita, avocat în Zalău, Doroteu Cimbulea, asesor în Bistrița cu stimata familie, preoții T. Vrașmaș, L. Coșbuc, Petre Vertic, adj. jud. cerc. Larionesi Alexa. Din Năsăud, profesorii gimnaziali dr. C. Moșil, dr. Paul Tanco, Ion Ciocan, Gavril Scridon, Greg.(oriu) Pletosu, învățătorul Iacob Pop și Pavel Tofan, căpitani în pensiune cu familia Ion Purceilă și Vasile Popițan, Leon Piciu conducătorul la cărțile funduare, Iosif Popescu, profesor de teologie din Sibiu, medicul cercual Petre Neagoș, învățător normal Eremie Fabișu, căpitantul de la regimentul 50 Ștefan Borgovanu, locotenentul de la regimentul 63 Hangea, inspectorul de școală Augustin Pop, familia Crăciun din Bistrița, d-na Vlad de la S.-Reghin (Reghinul-săsesc, s.n.), cancelistul mitropolitan de la Cernăuți Tomoviciu, d-na Grigorița din Năsăud, d-na Regius și d-ra Hermine Manu din Mureș-Odorhei, d-l cancelist jud. Trifu ș.a.m.d.

Afară de aceștia au mai fost oaspeți din depărtări mari, de la Sibiu, Cluj, Gherla, Dej, Zalău, Șimleu, Cernăuți, Rădăuți, etc.

Pentru distragerea publicului cânta în toată ziua, seara și dimineața, o bună capelă de muzică, ce fu acordată pentru întreg sezonul, apoi în toată săptămâna baluri, concerte, jocuri de tombolă și altele asemenea. La baluri românii au știut da la toată ocazia petrecerii un colorit românesc, la care s-au dansat „Someșene,” și „Hora”. „Română” nu s-a jucat niciodată, și după a mea părere foarte bine au făcut, pentru că mai bine să nu se joace decât să se joace rău. Este dureros că românii privesc jucarea „Românei” prea ușor și nu-și iau osteneala a o învăța bine înainte de a o juca. „Româna” este unul din cele mai grațioase și mai elegante danțuri de salon, însă lipsindu-i regularitatea, unitatea mișcărilor la comandă, îi lipsește frumusețea și toată grația.

Când timpul era favorabil s-au făcut excursii la fântâna numită de sulfure, însă care se pare după proprietățile fizice ale apei a fi apă carboniferă și cu oxidul e fier, care fântână este (la o) jumătate de oră de la fântânile principale; apoi s-au făcut excursii la Valea Vinului despre care am vorbit mai sus și care este proprietatea fondului școlastic central din Năsăud. Apa din Valea Vinului conține mult fier și are o temperatură de 10⁰ C. Clima de munte și aerul rășinos fac o impresie foarte plăcută și binefăcătoare. Alții au făcut excursii pe Cormaia. Așa se numește o vale romantică ce curge în Someș din sus de Sângeorgiu și izvorăște din Carpați de către Marmația. Cormaia este avută în tot felul de păduri, de izvoare reci ca

De la Băile Sângeorgiului năsăudean

gheața, avută de păstrăvi, avută în formațiuni de calcit, cuarțit, trahit și tot felul de șisturi cristaline. Iubitorul de natură găsește aici cele mai plăcute locuri, iar pictorul multe tablouri surprinzătoare.

Să tac la acest loc de acele frumoase și fermecătoare prospecte ce le pot avea toți acei ce au plăcerea a face excursii pe Alpii Rodnei și cu deosebire pe Ineu, Crăciunel, Corongiș, Galaț, Gergeleu, Gemeni, etc., unde se pot recolta cele mai frumoase și mai rari flori alpine, Rhododendron, Laba leului (*Leontopodium alpinum*, Edelweiss), Bulbuci de munte (*Trollius europaeus*) ș. a. m. d., ce se află pe substrat de var primordial.

Viața în Sângeorgiu este în proporție cu viața de alte băi foarte ieftină. Taxa de o baie caldă 30-40 cr., una rece 8 și 12 cr., quartir 40 cr. până (la) 1 fl. la zi. Viptul după tarif: abonament prânzul 80 cr. dus acasă 90; supă sau ciorba 10 cr., carne rasol 24 cr., mâncare de legume 28 cr., friptură 30-40 cr., cafea albă 25 cr., neagră 12 cr., vin vechi litra cu 50 cr., vin nou cu 30 cr., vin de butelie 40 cr.

Comunicațiile sunt bune. După ce se va deschide drumul de fier până la Dej, poate să vină omul de aici în 7-8 ceasuri, iar de la Bistrița 4 ceasuri. Trăsuri (căruțe) până la Rodna, Anieș, Valea Vinului se capătă în comună cu prețuri moderate. Până la Valea Vinului costă 2 fl. 50 cr.-3 fl., până la Rodna 1 fl. 60 cr. Ospătari au fost doi care emulează cu viptul.

Înainte de a încheia, fac descoperirea cum că în anii din urmă s-au mai descoperit două izvoare foarte bune care, după părerea multora, întrec pe cele vechi în privința bunătății, va să zică astăzi are Sângeorgiul patru fântâni foarte avute și în cantitate. Pe fântâna cea de mai la vale a botezat-o d-l avocat I. Roman de la Făgăraș „Fântâna lui Bărnuț”. D-l Roman avu bunătatea de a făgădui cum că îți va scrie și d-lui impresiile sale primite aici.

Salutare!

Băile Sângeorz, jud. Năsăud

Vile Dr. Popp, Ciuta villák

Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud

OCTAVIAN LUNGU*

CAPITOLUL I

SITUAȚIA GEOGRAFICĂ

Așezare și întindere

Teritoriul, pe care vrem să-l studiem din punct de vedere al industriei și al comerțului lemnului, este situat în județul Năsăud, între $46^{\circ} 55'$ – $47^{\circ} 35'$ latitudine nordică și între $41^{\circ} 55'$ – $43^{\circ} 10'$ longitudine estică.

Județul Năsăud, cu o suprafață de 4326 km.^2 , se mărginește la Nord cu județul Maramureș, la Est cu județul Câmpulung, la sud-est pe o mică porțiune cu județul Neamț, iar la Sud cu județul Mureș, la sud-vest pe o mică porțiune cu județul Cluj și la vest și nord-vest cu județul Someș.

Orografia

Relieful județului Năsăud are mai multe aspecte, partea sud-vestică e dominată de dealuri și coline, pe când partea începând de la nord-vest până la sud-est are un caracter pronunțat muntos. Pe noi ne va interesa această din urmă regiune întrucât aici sunt situate comunele și averile grănicerești.

Din lanțul Carpaților se ramifică două grupuri de munți: Munții Rodnei, care sunt formații de șisturi cristaline, legând Carpații Păduroși cu Munții Țibleșului. Munții Rodnei închid Valea Someșului, versantele nordice ale acestui șir de munți fiind mai piezișe decât cele din partea nordică.

În acest grup avem următoarele vârfuri:

Ineul, la o altitudine de 2280 m., Galațiul 2057 m., Omul 2135 m., Tomnaticul 1937 m., Corongișul 1994m., Sasca 1074 m., Rabla 1902 m., Craiul 1660 m., Repedeia 2077m., Bătrâna ...m., Țibleșul 1842 m. și Heniul 1612 m.

Zona împădurită ajunge până la 1600-1700 m. altitudine, de la această limită începând zona pășunilor alpine.

La Sud avem Munții Călimanului, formați din roci vulcanice.

Din acest lanț se desprind Munții Bârgăului sau ai Bistriței.

În Munții Călimanului avem următoarele vârfuri: Pietrosul 2102 m., Izvorul Căliman 2032 m., Cerbucul 2015 m., Bistricioara 1996 m. și Struniorul 1994 m.

---

* Octavian Lungu, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud* – Teză de doctorat, Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale, București, 1935.

OCTAVIAN LUNGU

Formația geologică a munților din județul Năsăud dovedește existența trahitului îndeosebi sub formă de blocuri. În Munții Călimanului întâlnim straturi cristaline; în Munții Rodnei, sedimente terțiare, gresii, paleogene și conglomerate calcaroase.

Clima

Clima variază cu altitudinea, în regiunile muntoase avem ploi abundente cu caracter torențial, pe când regiunea colinelor se caracterizează prin ploi mai încete. În partea sud-vestică avem o climă dulce, favorizând mult dezvoltarea pomiculturii, iar în partea începând de la nord-est până la sud-est avem o climă aspră și rece cu multe precipitațiuni atmosferice.

În general vorbind, în regiunea județului Năsăud nu întâlnim contraste mari de climă, căci lanțul Carpaților oprește vânturile reci și din această cauză în văi avem o climă moderată. Temperatura oscilează după anotimp între -20° + 30° , deci cu toată regiunea muntoasă găsim o climă aproape moderată.

Regiunea, pe care o studiem, fiind acoperită mai mult de 83% din teritoriul ei cu păduri, influențează mult clima.

Râurile

Cel mai mare râu din județul Năsăud e Someșul-Mare format din râulețele Someșelul și Măriile. Someșul-Mare colectează din dreapta pârâul Cobășelul, Izvorul Băilor, Anieșul, Cormaia, pârâul Ideciului și pârâul Țibleșului. Din stânga primește pârâul Ilva și Leșu care se varsă în Someș la Ilva Mică.

Râul Bistrița izvorăște din Munții Călimanului, din dreapta primește pârâul Tiha și pârâul Secul și lângă comuna Sărățel se varsă în râul Șieu.

Șieul curge prin Valea Șieului, unindu-se lângă comuna Sărățel cu râul Bistrița.

Mureșul curge pe lângă comunele grănicerești Morăreni și Rușii-Munți.

Din Munții Rodnei izvorăsc și pâraiele: Putredul, Bila, Lala, pârâul Măgurii, pârâul Rusaia, Stănișoara, Diaca, care se varsă în râul Bistrița-Aurie.

În râul Dorna se varsă din stânga pârâul Coșna, iar din dreapta Negrișoara, Neagra Șarului, izvorând din Munții Călimanului.

Pâraiele, care se varsă în Bistrița-Aurie și râul Dorna, sunt amenajate pentru plutărit.

Căi de comunicație. Șosele naționale

Șoseaua națională Bistrița – Vatra-Dornei e una din cele mai importante din acest ținut, legând Ardealul cu Bucovina. Traficul e foarte activ pe această cale de comunicație, care pe lângă importanța ce o prezintă e remarcabilă prin pitorescul ei. Începând de la comuna Mureșenii-Bârgăului, ea șerpuiește printre păduri frumoase de rășinoase, trecând peste Măgura Calului, de unde se deschide o splendidă panoramă. Întreg lanțul de munți, Munții Rodnei, Munții Țibleșului, Munții Călimanului, cu ramificările lor, se succed în forma unor valuri agitate, oferind vizitatorului o priveliște desăvârșită. Privirea stăpânește de aici, mari distanțe și ar fi multe posibilități de exploatare a turismului, ar trebui însă să se construiască case pentru turiști și case de locuit necesare unei stațiuni climaterice.

O altă șosea națională duce prin Beclean - Salva - Romuli în județul Maramureș.

Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud

Șosele județene

Valea Someșului e legată cu Valea Bistriței prin șosele județene. Una pleacă de la Bistrița prin comuna săsească Dumitra, coborând în comuna urbană Năsăud.

O altă pornește tot din Bistrița până la comuna Josenii-Bârgăului, de unde apucă peste Strâmba, ajungând în comuna Ilva-Mică din Valea Someșului-Mare.

În Valea Someșului mai avem o cale de comunicație foarte importantă, plecând de la șoseaua Beclean - Romuli, din comuna Salva, prin Năsăud, Rebrișoara, Feldru, Ilva-Mică, Sângeorz-Băi, Maieru, Rodna și trecând pe lângă fabrica de cherestea din Valea-Mare, continuă peste Rotunda, pasul Rodnei, coborând în Bucovina la Cârlibaba, în Valea Bistrița-Aurie.

Această șosea, începând de la comuna Șanț (Rodna-Nouă) s-a construit pe la mijlocul secolului trecut, pe traseul unei poteci.

Înainte de a se construi această șosea, se folosea trecătoarea și calea de comunicație numită a Rodnei. Ea pornea de la comuna Șanț, mai sus de Rodna, apucând pe valea râului Cârțibavul, afluent al Someșului-Mare și trecând între munții Cucureasa și Perșa, ea se cobora în Valea Coșnei în Bucovina.

Această linie de comunicație pare a fi fost construită, după toate probabilitățile, pe la începutul secolului al XIII-lea, în timpul colonizării sașilor în regiunea Bistriței. Deschizându-se această trecătoare peste Carpați, trecătoarea Bârgăului a fost abandonată și barată¹.

Pentru apărarea trecătoarei peste Cucureasa și Perșa, au fost mai multe fortificații lângă comuna Șanț, a căror urme se văd și azi.

Prin această trecătoare au năvălit mongolii în anul 1241.

O altă șosea județeană este Bistrița-Monor, pe Valea Șieului.

În afară de aceste șosele naționale și județene, mai sunt o mulțime de trecători și poteci peste munți (numite în termeni locali plaiuri), legând ținutul Năsăudului cu Bucovina și Moldova. Prin aceste poteci și plaiuri s-a ținut o vie legătură cu Moldova, locuitorii trecând din județul Năsăud în Moldova de unde își aduceau bucate. Pe lângă legăturile cu caracter economic, între aceste regiuni au existat în cele mai vechi timpuri și legături de ordin național.

Șoselele din județul Năsăud sunt în prezent neglijate. Puhoaietele din primăvara anului 1935 au făcut multe stricăciuni căii ferate.

Calea ferată someșană se bifurcă din Beclean apucând pe Valea Someșului-Mare, trecând prin comunele Salva, Năsăud, etc. până la Rodna-Veche. Această cale ferată are o importanță foarte mare pentru averile grănicerești, transportând produsele forestiere ale fabricii de cherestea Fiad, Ilva-Mică și Valea-Mare.

O altă linie ferată este Beclean – Bistrița, Valea Bârgăului până la comuna Bistrița-Bârgăului. Această linie nu are continuare normală cu calea ferată română Dornișoara – Vatra-Dornei. Legătura și circulația se face cu ajutorul unui tren electric construit în timpul războiului.

În regiunea Năsăudului avem și o cale ferată forestieră, proprietatea comunelor grănicerești, pe Valea Ilvei, cu circulația publică restrânsă.

Vedem că liniile ferate existente servesc mai mult intereselor locale.

---

¹ Vezi I. Marțian, *Țara Năsăudului*, p. 7.

OCTAVIAN LUNGU

În timpul războiului mondial, urmărindu-se un scop strategic, s-au început lucrări pentru construirea unei linii ferate pe Valea Ilvei, care să lege nordul Ardealului cu Bucovina. Această linie începută de armata austro-ungară, prezintă un deosebit interes pentru statul român, atât din punct de vedere strategic, cât și din punct de vedere economic-național și internațional. Prin această linie se va face legătura din nordul Ardealului cu Bucovina, Polonia, deschizându-se drumuri prin nordul Ardealului pentru traficul internațional. Pentru regiunea pe care o studiem, această cale ferată va prezenta o importanță deosebită, punând multe bogății în valoare.

Această linie, actualmente în construcție, pleacă din Ilva-Mică, trecând prin Valea Ilvei până la comuna Coșna din Bucovina, unde se va face legătura cu CFR. La această linie se lucrează cu mare activitate, Regia Autonomă CFR este autorizată să prevadă în bugetul ei anual timp de patru ani, suma de 100 milioane lei, pentru continuarea și terminarea lucrărilor de construcție. Ministerul Apărării Naționale, în baza „Legii pentru construirea liniei ferate Ilva-Mică – Vatra-Dornei” este obligat să pună la dispoziție în temeiul articolului 4, trupele necesare pentru executarea lucrărilor de terasamente, apărări, pază și balastare, precum și pentru exploatarea carierelor, în vederea producției de blocuri, piatră spartă sau balast. Ministerul Agriculturii și Domeniilor este autorizat să pună la dispoziție, în vederea construirii acestei linii, în mod gratuit, materialul lemnos necesar¹.

Prin construirea acestei linii, pe lângă satisfacerea intereselor economice și naționale, regiunea Năsăudului va câștiga foarte mult și mai ales pentru pădurile grănicerești se vor deschide noi drumuri, de desfacere către portul Galați și spre Germania cu tranzit prin Polonia.

Din bazinul Someșului-Mare, produsele forestiere pentru portul Galați se transportă pe drum ocolit. După ce va fi terminată linia, se va stabili legătură directă prin Vatra-Dornei.

Populația

Județul Năsăud are o populație de 145.423 suflete. Nu ne vom ocupa de întreaga populație, ci numai de locuitorii din cele 44 comune grănicerești.

Proprietarii averilor grănicerești sunt cele 44 comune, care au format pe vremuri Regimentul II românesc de graniță de la Năsăud.

Vom indica comunele după cum sunt așezate, folosind pentru așezarea lor termeni locali.

În Valea Someșului-Mare sunt situate cele mai multe comune. În Someșul de sus, începând cu comuna Feldru, avem:

Nr. crt.	Someșul de sus	Locuitorii	Gospodării
1.	Feldru	3.148	693
2.	Ilva-Mare	4.225	1.025
3.	Ilva-Mică	2.245	508
4.	Leșu	1.847	411
5.	Măgura-Ilvei	1.614	347
6.	Maieru	3.628	765
7.	Poiana-Ilvei	988	205

¹ Vezi detalii *Monitorul Oficial*, nr. 89 I din 17.04.1934, „Lege pentru construirea liniei ferate Ilva-Mică – Vatra-Dornei”.

8.	Rodna	4.878	1.135
9.	Șanț	2.352	571
10.	Sângeorz-Băi	3.829	863
	Total	28.7841	6.552

Nr. crt.	Someșul de jos	Locuitorii	Gospodării
1.	Bichigiu	1.122	245
2.	Coșbuc ²	1.109	246
3.	Găureni	505	112
4.	Mițitei	745	178
5.	Mocod	978	241
6.	Năsăud	3.527	737
7.	Nepos	1.588	338
8.	Parva	1.344	261
9.	Poienile-Zăgrii	631	158
10.	Rebra	1.921	397
11.	Rebrișoara	4.143	853
12.	Romuli	1.610	336
13.	Runcul-Salvei	1.310	308
14.	Salva	2.188	484
15.	Suplai	710	155
16.	Telciu	4.070	875
17.	Zagra	1.311	328
	Total	28.812	6.252

Nr. crt.	Valea Bârgăului	Locuitorii	Gospodării
1.	Bistrița-Bârgăului	3.015	710
2.	Josenii-Bârgăului	1.789	413
3.	Mijlocenii-Bârgăului	1.361	293
4.	Mureșenii-Bârgăului	1.373	284
5.	Prundul-Bârgăului	3.167	677
6.	Rusul-Bârgăului	1.014	246
7.	Susenii-Bârgăului	1.215	230
8.	Tiha-Bârgăului	4.522	660
	Total	17.456	3.513

Nr. crt.	După Târg	Locuitorii	Gospodării
1.	Budacul de sus	1.465	262
2.	Gledinul	940	203
3.	Mărișelu	761	167
4.	Monor	1.369	319
5.	Morăreni	574	130
6.	Ragla	440	113
7.	Rușii-Munți	1.656	398
8.	Sântioana	630	136
9.	Șieuț	945	208
	Total	8.782	1.936

Recapitulare

10 comune situate în valea superioară a Someșului-Mare	28.784	6.552
17 comune situate în valea inferioară a Someșului-Mare	28.812	6.252
8 comune situate în Valea Bârgăului	17.456	3.515
7 comune situate în Valea Șieului	6.552	1.408
2 comune situate în Valea Mureșului	2.230	528
44 comune	83.824	18.253

O familie e compusă în medie din 4,59 membri.

¹ Datele referitoare la locuitorii din comunele grănicerești sunt scoase din „Indicatorul statistic ai Satelor și Unităților Administrative din România”, cuprinzând recensământul general al populației, din 29 decembrie 1935.

² Comuna Coșbuc este locul natal al poetului Coșbuc, ea se numea înainte comuna Hordou.

Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud

Din totalul locuitorilor, circa 8-9% sunt străini, ei se ocupă cu negustoria, exercitând și diferite meserii.

În trecut comunele grănicerești au fost locuite numai de români. Ele au fost invadate de străini numai după desființarea Regimentului II de graniță de la Năsăud, începând cu anul 1851.

Conform unui recensământ din anul 1890, numărul total al locuitorilor din cele 44 comune grănicerești a fost de 58.799. Înregistrăm deci un spor al populației destul de considerabil, în interval de 40 de ani.

Din punct de vedere administrativ, 42 comune grănicerești aparțin județului Năsăud, iar două, Morăreni și Rușii-Munți, aparțin județului Mureș.

Locuitorilor din Valea Someșului li se zice someșeni, iar celor din Valea Bârgăului, bârgăuani. Ei se deosebesc, atât prin port, cât și prin religie, cei din Valea Someșului sunt de religie greco-catolică, iar cei din Valea Bârgăului, ortodocși. Locuitorii din comunele grănicerești se prezintă cu o fizionomie proprie.

Ocupația lor principală e creșterea vitelor, puțină agricultură și exploatarea forestiere.

Din cauza altitudinii, terenurile fiind accidentate, pământul agricol nu este prea productiv.

În văile râurilor se seamănă porumb, secară, ovăz, orz și în terenurile mai potrivite și puțin grâu.

Proprietățile individuale sunt divizate în mici loturi și împrăștiate, din care cauză țărani își pierd mult timp cu deplasările. Mulți țărani pleacă primăvara în munți, unde le sunt proprietățile și rămân acolo până toamna după ce și au cules întreaga recoltă. Se cresc multe vite cornute, de asemenea găsim și turme însemnate de oi. În trecut, unele comune grănicerești, având pășuni alpine și sub-alpine care veneau din regiunea Sibiului.

Locuitorii sunt destul de harnici, cu toate acestea ar fi multe de făcut în privința vieții pastorale.

Industria casnică este foarte dezvoltată, atât îmbrăcămintea bărbaților cât și a femeilor este confecționată în industria casnică.

Portul femeilor este foarte pitoresc. Femeile sunt foarte harnice executând până la cele mai grele munci ale câmpului. Cu această ocupație s-au obișnuit în timpul graniței militare, timp de un secol, când bărbații erau duși pe diversele câmpuri de luptă ale Europei.

Locuitorii din Valea Bârgăului se îndeletnicesc, pe lângă agricultură și cu comerțul lemnului. În fiecare comună din Valea Bârgăului găsim unul până la 2 ferăstraie cu apă, unde se taie buștenii în scânduri. Se fasonază de asemenea dranițe, șindrile, cioplitură, etc. Ei vând aceste produse forestiere în regiunea Bistriței, județul Someș, județul Satu-Mare, județul Sălaj și județul Mureș. În aceste județe și pe șoselele naționale, întâlnești zilnic bârgăuani ducând scânduri spre vânzare.

Ei sunt foarte deștepți și vioi și o organizație sub formă de cooperativă de vânzare ar contribui mult la valorizarea materialului lemnos.

Și în comunele din Valea Someșului găsim ferăstraie cu apă, someșenii nu se ocupă însă cu comerțul lemnului, materialul fasonat servește mai mult pentru gospodării, iar surplusul îl vând unor intermediari.

Locuitorii din comunele grănicerești au o mândrie personală justificată prin faptele eroice ale strămoșilor lor, din timpul graniței militare și o mândrie de a stăpâni bazată pe frumoasele proprietăți forestiere.

OCTAVIAN LUNGU

În trecut, în comunele grănicerești era ordine, disciplină și o solidaritate puternică sprijinită pe comunitate de interese. Astăzi această solidaritate a dispărut în urma demagogiei dusă de partidele politice. Averile grănicerești se vor putea menține și administra în viitor, numai dacă se va păstra o unitate administrativă și economică urmărindu-se realizarea unui interes obștesc și în același timp educarea poporului în această direcție.

Flora și Fauna

Flora regiunii Năsăud a fost studiată în mod destul de amănunțit, mai ales în ultimii ani, de către Institutul Botanic din Cluj. Vom insista asupra lucrării primului botanist de frunte de pe vremuri, academicianul Florian cavalier de Porcius. Flora a fost descrisă în tratatul său „Flora fanerogamă din fostul district al Năsăudului”. Acest mare botanist (care a ajuns la vârsta de 90 de ani) și membru al Academiei Române, originar din Rodna, a cutreierat an de-a rândul munții și văile adunând un material considerabil și documentat. Nu vom insista asupra acestei lucrări, vom menționa numai câteva rânduri din autobiografia lui Florian Porcius:

„După mutarea mea la Rodna, în 1854 și la Năsăud în 1862, am scrutat și flora din districtul Năsăudului. Aici, în cursul mai multor zeci de ani, am cercetat adeseori văile și munții, începând de la Țibleș până la Drăgoioasa. Cu deosebire munții de la Țibleș până la Pasul Bârgăului i-am cutreierat de foarte multe ori și în diverse anotimpuri și mai ales pe aceia care se disting printr-o floră mai abundentă și interesantă. Am adunat material considerabil, atât pentru ierbarul meu, cât și pentru comunicări cu botaniștii și cu institute botanice”^{1/2}.

Tot din această autobiografie suntem informați că, în vara anului 1860, în tovărășia dr.-lui Ludwig Haynald, mai târziu Cardinal și Arhiepiscop de Calocia, a făcut o excursie pe muntele Ineu. Vizitatorul a spus atunci:

„Trebuie să mărturisesc adevărul, c-am fost pe munții din Germania, Tirol, Svițera și alte țări, dar o floră atât de bogată și felurită ca aici, n-am mai văzut”.

În regiunea Năsăudului se disting foarte bine cele trei subzone, a stejarului, a fagului și a coniferelor, între ele există desigur zone de trecere.

Teritoriul regiunii pe care îl studiem este acoperit de păduri peste 83%.

Fauna regiunii este de asemenea foarte bine reprezentată. În păduri și munți întâlnim: urși, mistreți, lupi, vulpi, râși, pisici sălbatice, cerbi, căprioare, capre negre, găinușe, cocoși de munte, etc.

În Valea Bârgăului se găsește și un teritoriu regal de vânătoare.

Bogății naturale

Regiunea muntoasă e acoperită de păduri. Există multe cariere de piatră pentru construcții.

Sarea se găsește sub formă de izvoare, mai ales pe hotarul comunei săsești Slătinița (fost Pintic). Aici au fost și băi vestite, în 1918 au fost însă devastate. Amintim de aceste saline, căci în trecut au fost multe hărțuieli între locuitorii comunelor românești și între comuna Pintic, din cauza aprovizionării cu saramură.

---

¹ Vezi Florian Porcius, autobiografia publicată în „Arhiva Someșană”, nr. 8, p. 69.

² Academia Română, în semn de omagiu și recunoștință, a ridicat la mormântul lui Florian Porcius în Rodna, o piatră comemorativă cu inscripția, „Care a trăit o viață lungă dedicată științei și virtuții”.

Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud

Pe teritoriul comunelor grănicerești, se găsesc foarte multe izvoare cu ape minerale necaptate și multe stațiuni balneare.

Lângă comuna Sângeorz-Băi sunt băi vestite, apa minerală conținând mari cantități de acid carbonic dizolvat și având o mare putere radioactivă. Apa minerală țâșnește din cinci izvoare captate, fiecare izvor având alt debit, altă temperatură și radioactivitate. Aceste ape minerale sunt foarte recomandate, mai ales de clinica medicală din Cluj pentru boli de stomac, iar în comerț se vând sub numele de apa minerală „Hebe”. Stațiunea balneară este vizitată în fiecare an de mulți vizitatori și bolnavi.

Apele minerale de la Anieș

Aci au fost în trecut băi foarte vestite. Casele și instalațiunile balneare au fost distruse în timpul revoluției din anul 1918. Lângă șosea se află un izvor captat. Această apă minerală are aproape aceeași compoziție chimică ca aceea din Sângeorz, conținând însă și alte elemente.

Stațiunea balneară din Valea-Vinului

Această stațiune este situată în valea cu același nume, la depărtare de circa 7 km. De Rodna. Stațiunea e situată într-o regiune foarte frumoasă: întâlnim păduri de rășinoase și roci cu sisturi cristaline.

Pe teritoriul grăniceresc se găsesc foarte multe izvoare cu ape minerale necaptate. Această regiune muntoasă oferă prin frumusețile ei naturale, o priveliște din cele mai minunate. Prin amenajarea băilor de la Sângeorz și prin captarea altor izvoare, precum și prin exploatarea turismului s-ar putea crea multe surse de câștig în granița de la Năsăud.

În Munții Rodnei se găsesc minele de la Rodna. În trecut aceste mine erau foarte vestite, scoțându-se din ele, mai ales, argint și ceva aur.

Țara Năsăudului, cum i se spunea pe vremuri, nu este importantă numai din punct de vedere economic. Prin școlile românești de la Năsăud, ea a dat în vremurile vitrege, mulți bărbați luminați, care au luptat pe terenul dezrobirii naționale. Mulți dintre ei au trecut munții la frații lor liberi din Regat, unde au dezvoltat o activitate rodnică pe toate terenurile. Regiunea Năsăudului a fost de asemenea vizitată sub stăpânirea străină, de mulți bărbați însemnați, din Vechiul Regat.

În capitolul următor vom încerca să arătăm evoluția istorică a comunelor grănicerești, ceea ce ne va înlesni a cunoaște originea de drept a averilor grănicerești.

(Va urma).

INSTRUMENT FUNDAȚIONAL

pentru institutele de învățământ și educație din Districtul Năsăudului în Transilvania

(Continuare din nr. 11/2017)

4. Reorganizarea școlii de fete va întreprinde-o comitetul întocmai după principiile enumerate pentru școala normală.

5. Înființarea și deschiderea școlii reale proiectate în punctul VI.4d al învoirii cu respect la acest punct o va întreprinde comitetul la timpul său întru toate întocmai după principiile și procedarea prescrisă în punctul 3 pentru gimnaziu.

Toate alegerile înșirate sub punctul G de la 1 până la 5, inclusiv, le va întreprinde comitetul în adunarea generală, în ființa de față alor două din trei părți a membrilor actuali, prin absoluta majoritate a voturilor, iar la voturi asemenea va decide soarta.

6. Pentru ca la institutele sus numite, adică la școlile triviale și normale și la cea de fete, apoi și școala reală și la gimnaziu să se poată câștiga totdeauna învățători prevăzuți cu calificățiunile cerute și de la învățătorii școlilor publice de stat de asemenea categorie: așa comitetul asigură tuturor învățătorilor definitivii de la institutele noastre enumerate mai sus dreptul de pensie și, după putință și adausele diecenale întocmai după normativele sustătoare pentru învățătorii de la școlile publice de stat.

Toate acestea institute de învățământ deocamdată se vor înloca provizoriu pe unde numai se va putea până când se va îndura Maiestatea Sa Ces. Reg. Apostolică prea bunul Monarh și mare Principe Francisc Iosif I-ul de a ne da locul așa numit „Lageru” sau loc de exercițiu militar (Exerzierplatz) dimpreună cu așa numita învecinata pușcărie din Năsăud, sub nr. top. 654, 945, 646 și 647 unde, apoi, vom ridica edificiul proiectat pentru înlocuirea acestor școli, care locuri s-au și cerut spre acest scop (și s-au și căpătat).

7. Înființarea și deschiderea convicțului proiectat sub nr. VI.5 al învoirii de mai sus scrise se va face la timpul său între marginile legilor sustătoare pentru institute și cu observarea strictă a punctelor din învoire în astă privință.

Inspectorul convicțului se va alege prin comitet în adunarea generală dintre concurenții preoți și mireni [pe] cel mai apt și mai moral pentru un atare post, preferându-se totdeauna atari indivizi care au absolvit pedagogia sublimioara; apoi cel ales se va face cunoscut atât veneratului ordinariat, cât și înaltului Guberniu regiu pentru statul cunoștinței.

Numărul și numele alumnilor primiți în convict asemenea se vor face în tot anul cunoscute veneratului ordinariat pro notitia.

În privința economiei interne a convicțului se va compune un regulament care se va subșterne la locurile competente spre aprobare.

Rațiunile convicțului asemenea se vor subșterne în tot anul la înaltul guberniu spre cenzurare.

Convictul acesta se va înființa faptic după ce Maiestatea Sa Ces. Reg. Apostolică prea înaltul nostru Domn și Mare Principe Francisc Iosif I-ul se va îndura prea grațios a ordina: ca să ni se transpună grădina așa numită a „școlii” recte institutul militar de graniță din Năsăud cu toate apartenențele ei sub nr. top. 3, 2, 4, 674, 1109, 1304, 1552, 1553 și 1493 de împreună și cu ruinele murilor așa numitului institut ars în 1849 și aflător pe grădina de sub nr. top. 3 spre scopul acesta, care s-a și cerut spre a se ridica pe dânsa edificiului pentru convict.

Instrument fundațional pentru institutele de învățământ și educație din Districtul Năsăudului în Transilvania

În convict se vor primi numai acei școlari care au absolvit clasele normale și pășesc sau frecventează gimnaziul ori școala reală din Năsăud.

Elevului convictului în acele cazuri în care stipendiații își pierd stipendiul, își va pierde beneficiul convictului și în locul lui va fi primit altul.

H. În privința fondului de stipendii se statorlesc irevocabil următoarele principii:

1. Capitalul fondului va rămâne pentru totdeauna neatacat.
2. Din interesele anuale după substragerea contribuției și a cheltuielilor administrative, a zecea parte se va alătura în tot anul la capital.

3. Asemenea se vor alătura la capital și toate veniturile extraordinare, așa cât stipendiile să se dea numai din acele venituri care sunt sigure pentru toți vecii, care sunt interesele din capital substrăgându-se a zecea parte din capitalizare.

4. Din venitul care se poate da ca stipendiu, se vor forma și sistematiza stipendii anumite în număr și mărime pentru atari institute de învățământ, de care nu se vor afla în Năsăud, apoi o parte a venitului dispensabil al fondului de stipendii se va întrebuința spre susținerea convictului, care se unește în scop cu fondul de stipendii.

5. Maximul unui stipendiu pentru academie, facultăți și universități afară de Transilvania, va fi 400 fl. v.a., iar pentru Transilvania 200 fl. v.a., de sine înțelegându-se că numai pentru acele facultăți se vor da stipendiale menite pentru facultăți afară de Transilvania, dacă atari institute nu se vor afla în patrie (Transilvania); nu este însă oprit de a merge stipendiatul cu stipendiul pentru Transilvania și la școli afară de patrie; celelalte accidente se vor regula din timp în timp.

6. Un stipendiat numai atunci va putea înainta din un stipendiu mai mic în altul mai mare, dacă stipendiul mai mare va deveni vacant, nicidecum însă pentru că doar stipendiatul ar păși din institut mai mic în altul mai înalt sau pentru că ar voi a merge la o facultate.

7. Dintre academie și facultăți totdeauna se va prefera facultatea filosofică.

8. Alumnii cu stipendiu vor avea după finea fiecărui an școlastic a-și așterne atestatele prescrite la comitetele în un termen defipt de acesta, iar care nu vor împlini aceasta își pierd stipendiul necondiționat și numai pe calea unui concurs nou vor putea iar primi vreun stipendiu. De sine înțelegându-se că stipendiații fondului acestuia pe lângă celelalte condiții de mai sus, sunt supuși stipendiații din alte fonduri publice ale patriei.

9. Numele și numărul stipendiaților se va face cunoscut veneratului ordinariat și înaltului Guberniu regiu spre știință cu începutul fiecărui an școlastic.

10. Asemenea înaintea începutului fiecărui an școlastic se va așterne un preliminarium la înaltul Guberniu regiu despre stipendiile de pe anul următor, iar cu finea anului se vor așterne rațiunile anului trecut.

11. Stipendiile vacante le va da comitetul după permiterea unei escrieri concursuale totdeauna în adunarea generală ținândă înaintea fiecărui an școlastic prin absoluta majoritate de voturi fiind de față cel puțin 2/3 părți a membrilor.

12. Pentru administrarea economică a acestor fonduri, apoi a reorganizării, înființării, susținerii și administrarea institutelor mai sus menționate în sensul principiilor cuprinse în acest instrument fundațional se vor subșterne statute mai detaliate la locurile mai înalte spre aprobare.

Acestea sunt principiile de care se obligă subscrisul comitet de a se ține în exercitarea drepturilor fondatorilor pentru totdeauna, precum și de la apără sub suprainspecția veneratului ordinariat și consistoriu episcopesc diecezan respectiv, și sub suprema inspecție a înaltului Guberniu regiu al Maiestății Sale Împăratul și prea înduratului nostru Domnitor.

Instrument fundațional pentru institutele de învățământ și educație din Districtul Năsăudului în Transilvania

Acest instrument fundațional compus și scris în limba noastră română, apoi în cea germană îl subscrie comitetul grăniceresc, respectiv comitetul fondurilor scolastice grănicerești din districtul Năsăudului cu cea mai mare plăcere și bucurie, în 4 exemplare asemenea, dintre care unul să se păstreze în prea înaltul arhiv al Maiestății sale Ces. Reg. Apostolic, al doilea în arhiva Guberniului regiu transilvan, al treilea în arhiva diecezană respectiv, și al patrulea în arhiva comitetului scris.

Datu-s-a în capitala districtului nostru în opidul Năsăud în 18 august, adică în ziua serbării nașterii Maiestății sale Ces. Reg. Apostolic Francisc I-ul, în anul mântuirii una mie opt sute șasezeci și cinci (1865).

Urmează subscrierile a 46 reprezentanți, apoi următoarele clauze¹.

*

Nr. 311/1864

Acest instrument fundațional s-a citit în ședința oficialatului districtual ținută în ziua de astăzi înaintea reprezentanților adunați din toate comunele foste grănicerești și s-a exprimat, care s-au declarat cu toții unanim cum că sunt coînțeși cu tot cuprinsul acestui instrument fundațional, despre ce prin acesta se adeverește ex officio, precum și despre aceea, cum că subscrierile sunt întru ale subscrierilor, și totodată cum ca aceia sunt cu toții membri ai comitetului grăniceresc.

Din ședința oficialatului districtului Năsăud ținută în Năsăud în 26 ianuarie 1866.

Alexandru Bohățel
căpitan-suprem².

Nicolae Beșianu, protonotar districtual

Nr. 784

422

Subscrisul ordinariat greco-catolic de Gherla ca atare și totodată și ca inspector școlar suprem legal, citind instrumentul fundațional prezent după toată extensiunea, îl primește, îl notifică și îl aprobă cu cea umilită observare ca fiind români greco-catolici. Toate institutele de învățământ și creștere înființate și înființându pe baza acestui instrument fundațional, în toate locurile în care e vorba despre „ordinariatul sau consistoriul greco-catolic diecezan respectiv” se înțelege apriat: ordinariatul și consistoriul greco-catolic din Gherla și adaugă prea umilita rugare ca în prea înalta sancțiune să se expună prea grațios că în aceste institute de învățământ și creștere sunt și au de a fi institute române greco-catolice, prin urmare substau pe todeauna legilor viguroase pentru institutele greco-catolice.

Dat în Gherla la 10 aprilie anul Domnului 1866

Ioan Vancea, episcop greco-catolic de Gherla³.

Nr. 6806 (în versiune română autorizată)

Maiestatea Sa Ces. și Reg. Apostolic prin prea înalta sa decizie de dat. Viena în 23 martie a.c. a binevoit prea grațios a aproba acest instrument fundațional în privința aceluia principiu, amăsurat căruia cele 44 comunități care s-au ținut de fostul reg. Al II-lea român de graniță transilvană voiesc ca proprietățile grănicerești recăștigate și tot felul de averi din acelea și de aici încolo câștigându sub titlul de „Fond de stipendii” și „scolastic” să se susțină ca fond comun neîmpărțibil și nefolosibil spre alt scop și totodată a ordina ca toate acele averi care înainte ori după datarea acestui instrument fundațional s-au redat faptic comunității interesate cum și acele averi care s-au câștigat până acum din fondul deja aflător în posesia lor sau se vor câștiga de aici încolo, în sensul acestui instrument fundațional să se înscrie acurat în o carte de proprietate fundamentală ca parte întregitoare a aceluia (instrument fundațional) sub suprainspecția ministerului regesc ungar de culte și instrucțiune publică și un exemplar al acestei cărți de proprietate fundamentală pentru control să se păstreze la amintitul minister, mai încolo ca pentru manipularea fondului de chestiune, precum și pentru dirijarea și suprainspecția institutelor de învățământ și a convictului ce se vor înființa și susține din acel fond, să se facă statute separate prin reprezentanții comunității proprietare și pe calea ministerului regal unguresc de instrucțiune publică să se subștearnă spre aprobarea prea înaltă.

Buda în 10 aprilie 1871, din mandatul d-lui ministru secretar de stat Gedeone Tandrky⁴.

¹ Școala Română, Sibiu, Anul I, 1876, nr. 49, pp. 390-391.

² *Idem*, p. 391.

³ *Ibidem*.

⁴ *Idem*, pp. 391-392.

UNIREA MOLDOVEI CU ȚARA ROMÂNEASCĂ

Dorin Dologa

În istoria României au existat momente de strălucire, dar și perioade lungi de umilință, de timorare. În acest sens nu putem face abstracție de cei patru sute de ani de tutelă a Turciei, care avea interesul să mențină fragmentate teritoriile românești pentru a le putea controla mai ușor. Lucrurile nu sunt însă stabilite pe vecie. În secolul al XIX-lea lucrurile au început să se schimbe. Secolul al XIX-lea a fost secolul naționalităților. Toate națiunile care nu aveau încă un stat propriu năzuiau să și-l creeze.

Revoluția de la 1848 a arătat că nu putea oferi soluții la toate problemele societății românești și că cel mai important deziderat era acela al unității. Fără unitate statală nu se putea trece la modernizare internă și nu se putea obține independența externă. Unitatea statală a devenit așadar principalul obiectiv al elitelor politice românești după revoluția de la 1848. Desigur, nu toți membrii care alcătuiau aceste elite erau susținători ai unirii. Unii dintre aceștia, mai ales boierii conservatori, se temeau de faptul că aplicarea ideilor de la 1848, precum cele de libertate, egalitate și frățietate, va duce la pierderea funcțiilor și a privilegiilor.

Siliți să plece în exil după revoluția de la 1848, revoluționarii români au desfășurat o intensă propagandă în favoarea unirii. În acest sens ei au trimis numeroase memorii cercurilor politice franceze și engleze și au publicat numeroase articole de presă în ziarele din diferite orașe europene. Această luptă pentru unire a fost marcată de elanul revoluționar și avântul romantic care îi caracteriza pe revoluționarii români de la 1848, dar și de pragmatism. Unul dintre pașoptiști, Ion Brătianu, și-a vândut unele moșii pentru a putea în felul acesta susține din punct de vedere material publicarea unor articole de presă în care se promova ideea unirii Principatelor Românești în ziarele din orașele europene. Problema românească a devenit cunoscută cercurilor diplomatice europene și opiniei publice europene. Acest lucru era important, deoarece românii nu puteau să realizeze unirea prin forțe proprii. Principatele Române nu erau independente, ele aflându-se sub suzeranitatea formală a Imperiului otoman, iar după războiul Crimeii au intrat sub garanția colectivă a puterilor europene. Mijloacele militare de care dispuneau cele două principate erau incomparabil cu mult mai reduse față de cele de care dispuneau țările vecine, Turcia, Rusia sau Austria. Unirea Principatelor Române s-a realizat într-un moment în care echilibrul de forțe din Europa s-a schimbat. În urma înfrângerii Rusiei în războiul Crimeii, protectoratul acesteia asupra Principatelor Române a fost înlăturat. A existat o convergență între dorința de unire a românilor din cele două principate și intenția puterilor europene de a crea un stat tampon față de tendințele expansioniste ale Rusiei. Unirea Principatelor Române a reprezentat o integrare a acestora în Europa. Lupta românilor pentru unire se înscrie în cadrul eforturilor națiunilor europene de a-și crea un stat propriu. Unirea Moldovei cu Țara Românească din anul 1859 reprezintă un moment de răscruce în istoria românilor. Românii s-au unit pentru că unirea aduce puterea și

Dorin Dologa

pentru ca neamul românesc să nu se risipească în cele patru zări. Unirea a fost dirijată de elitele politice românești din Moldova și Țara Românească. Poporul român a sprijinit unirea pentru că actul avea o semnificație națională, economică și socială. Românii sperau că unirea va aduce întărirea națiunii și o viață mai bună. Poporul român merita o soartă mai bună. În adunarea ad-hoc de la Iași deputații clăcași au cerut emanciparea și împrumutarea, desființarea servituților personale, dreptul de a-și alege primarii și de a avea reprezentanți în Adunarea Legislativă. La cererea lui Mihail Kogălniceanu dezbaterile acestor probleme au fost amânate până după realizarea Unirii. Poporul a pus mai presus de interesele sale economice și sociale interesele naționale, dând dovadă de un înalt patriotism. Unirea Moldovei cu Țara Românească din anul 1859 s-a întemeiat pe o realitate numită națiunea română. În Moldova și în Țara Românească locuiau români care vorbeau aceeași limbă. Sistemul de conducere al celor două Principate Române era identic. Elitele politice ale celor două state întrețineau legături strânse.

Unirea Moldovei cu Țara Românească a deschis calea dezvoltării economice și sociale a noului stat. Unirea a fost urmată de reformele înfăptuite în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Societatea s-a modernizat, chiar dacă preluarea modelului instituțiilor franceze nu a fost întotdeauna cea mai potrivită metodă. Noi, românii, am avut mereu tendința de a arde etapele. Unirea din anul 1859 a deschis calea realizării Statului Național Unitar Român. Referindu-se la realizarea Unirii Moldovei cu Țara Românească un diplomat austriac a exclamat: *Finis Austriae!* Realizarea dualismului austro-ungar din anul 1867 a prelungit existența Imperiului habsburgic devenit austro-ungar cu o jumătate de secol, dar nu a putut opri destrămarea sa. Ziua de 24 ianuarie este o Zi Națională la fel de importantă ca și Ziua Națională de 1 decembrie. Unirea Moldovei cu Țara Românească din anul 1859 a fost cel mai bun lucru pe care îl puteau face atunci românii. Ea a reprezentat un act de voință, o acțiune izvorâtă din conștiința că formăm o națiune, un lucru exemplar, deloc întâmplător, care trebuie să ne motiveze și să ne inspire.

Prințesa Sultana consoarta de Avram

Prințesa Sultana consoarta de Avram

Prințesa Sultana consoarta de Avram
Prințesa Sultana consoarta de Avram
Prințesa Sultana consoarta de Avram
Prințesa Sultana consoarta de Avram
Prințesa Sultana consoarta de Avram

RESTITUIRI

Sângeorz-băi

Băile calde și reci - Hideg és meleg fürdők - Kalte u. warme Bäder

Károlyi
 János
 Zsigmond
 Örményi
 —
 Graf von
 Hübner
 Franz
 —
 Engelke
 Hans Paul
 Hermann

AMINTIRI, AMINTIRI...

GEORGE UZA*

În memoria fiului meu

Dan Alexandru Uza

„Amintirea e singurul rai din care nu putem fi izgoniți”

(Richter)

PARTEA a II-a

LA GIESSEN, AL IV-LEA CONGRES EUROPEAN DE MAGNEZIU

Sunt poate 30 de ani de când J. Durlach a organizat primul simpozion asupra deficitului de magneziu în patologie. Ulterior, rolul magneziului în Biologie și Medicină s-a aprofundat și s-au ținut numeroase simpozioane și congrese cu acest subiect.

Universitatea din Giessen a organizat al IV-lea Congres European de Magneziu între 21 și 25 septembrie 1992, la care au fost invitați mai mulți cercetători din țara noastră. Prezenți la Giessen au fost doar patru: dr. C. Zeana din București, dr. L. Popovici din Târgu Mureș, dr. Paul Porr și subsemnatul din Cluj-Napoca.

Noi am plecat din Cluj-Napoca cu un microbuz al Forumului Democrat German în 18 septembrie și am sosit la Giessen în 20 septembrie 1992.

Am trecut prin Budapesta și ne-am oprit în ultimele sate din Ungaria, unde locuitorii acestora expun tot felul de lucruri, începând de la alimente până la coșuri din nuiele, jucării etc. Înainte de a trece în Germania, am dormit într-un sat din Cehia. A doua zi târziu, în jur de ora 23, am ajuns la Giessen. Am mers direct la Clinica Pediatrică, unde organizatorii au reținut camere pentru clujeni. Eram obosiți și flămânzi. Spre surprinderea noastră, în cameră am găsit sandwichuri, iaurt, bere, lăsate de doamna doctor Draler, membru al colectivului de organizare a congresului.

Congresul s-a ținut în aula Universității „Lustus Liebig”. După o scurtă festivitate de deschidere, în care au fost salutați oaspeții și s-a subliniat importanța congresului, s-a trecut la prezentarea lucrărilor. Noi am prezentat lucrarea „Magneziul seric la bolnavii cu arteroscleroză și trombangită obliterantă”. Toate comunicările din sesiunea poster au fost susținute și oral în plen, fapt nepracticat la alte congrese. Am avut o mare satisfacție când profesorul Wester din Suedia, în referatul general despre magneziu și hipertensiune arterială, a citat lucrarea mea publicată în revista „Magnezium Bulletin” din Germania. Comunicările s-au ținut pe secții: cardiologie, stress, alergologie, neuro-psihiatrie, nutriție, agricultură etc. Cele mai multe lucrări au fost în domeniul cardiologiei. S-a subliniat în mai multe lucrări rolul protectiv al magneziului în infarctul miocardic, efectul diureticelor

* Continuăm să publicăm și în acest număr din lucrarea *Amintiri, amintiri...*, apărută în Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2001 (pp. 161-180). Mulțumim pe această cale nepotului autorului, Dan-George Uza, care și-a dat acordul pentru publicare.

GEORGE UZA

---

asupra magneziului, efectul antagoniștilor de calciu în aritmii, diabetul zaharat și altele. Cercetări experimentale au dezbătut relațiile dintre magneziul liber, magneziul intracelular și reglarea tonusului vascular. Efectul vasodilatator al magneziului s-a atribuit blocării canalelor de Ca din peretele arterial. Multe din lucrări au fost consacrate metodologiei dozării magneziului din ser și țesuturi. Mi s-a părut deosebită întrebarea pe care a pus-o la începutul comunicării sale un cercetător american: „Știți voi cine a făcut magneziul, despre care s-a vorbit atât de mult?”. Îndată a proiectai pe un ecran pasajul din Biblie ce arăta că, în ziua a treia, Dumnezeu a despărțit apele de uscat, pe care l-a numit Pământ, Atunci a apărut magneziul.

În ședința de închidere a congresului s-a făcut o analiză a progreselor făcute de la ultimul congres, analiză la care au participat și ziariștii. Ei au pus problema profitului economic prin cercetările prezentate.

Pot să afirm că organizatorii s-au întrecut în a oferi oaspeților cele mai bune condiții pentru desfășurarea congresului. În fiecare seară s-au dat banchete de către organizatorii și oficialitățile orașului.

Este obiceiul întâlnit și în alte țări europene, ca înainte de a intra în sala banchetului, oaspeții să fie reținuți într-o sală vecină, în care se servesc numai băuturi (whisky, Campari, etc.). După aproximativ o oră, când atmosfera s-a încălzit și oamenii au mai mare poftă de mâncare, sunt poftiți în sala banchetului.

La banchetul dat de organizatori într-un parc al Universității s-a servit somon, pește mult apreciat de participanți, mai ales de către pescari. Pe o masă era așezat un munte de înghețată. Nu mai vorbesc de berea germană, vestită în toată lumea. Cu această ocazie l-am cunoscut pe profesorul Altura (cu soția sa) din USA, pe care eu l-am numit „The king of magnesium” și pe doamna profesoara Maria Luiza Laires din Portugalia, profesoară la Universitatea din Lisabona, în glumă, noi o strigam „Măriuca”.

Congresul a avut și un bogat program cultural, La Giessen am vizitat și institute de cercetări, cum a fost Institutul de chimie, Institutul de calculatoare etc. La Institutul de radiologie din Giessen a lucrat W. C. Rontgen. El este, de altfel, înmormântat la Giessen. Deși orașul este relativ mic, are peste 25.000 de studenți.

Distrus în timpul celui de-al doilea război mondial în proporție de 75%, orașul a prins din nou viață, pierzându-se însă complet orașul istoric. În anii de după război s-au construit noi clădiri moderne, astfel că progresul și tradiția s-au reluat. Cel mai respectat om din Giessen a fost Lustus Liebig, care are și un muzeu ce-i poartă numele.

În Giessen viața este mai ieftină decât în orașele mari cum este Frankfurt. Orașul are împrejurimi foarte pitorești. Am vizitat orașele Wezlar și Marburg, care păstrează vechea arhitectură germană admirată de toată lumea. În Wezlar se află cel mai mare muzeu al renașterii și barocului. Aici a scris Goethe vestita nuvelă „Die Leiden des jungen Werther” (Moartea tânărului Werther). Aici se poate vizita casa iubitei lui Goethe, Lotte. În Marburg este o universitate și o catedrală din secolul al XIII-lea. La castelul din oraș s-au întâlnit capii reformei: Luther și Calvin. În biserici se oficia slujba atât de catolici, cât și de protestanți, la ore diferite. Am remarcat ordinea și curățenia din oraș.

Ne-am reîntors în țară pe un alt drum. Am trecut prin Frankfurt, Mannheim și alte orașe mai mici. Marile magazine sunt amplasate în afara orașelor, probabil pentru a evita aglomerația de oameni și mașini. Înainte de a părăsi Germania, am trecut prin Pasau, în apropierea căruia se unesc două mari fluvii. Am traversat granița germano-cehă și, prin sudul Boemiei, am ajuns seara la Bratislava. De aici nu ne-am mai oprit până acasă. Când am intrat în Cluj-Napoca era ora trei dimineața.

AMINTIRI, AMINTIRI...

EXCURSIE CU FAMILIA ÎN CEHOSLOVACIA

Am îndrăznit să vizitez Cehoslovacia cu mașina, însoțit de familia mea, în vara anului 1968. Spun am îndrăznit pentru că nu cunoșteam drumul, eram un tânăr șofer neexperimentat pentru care parcurgerea unui traseu de aproape 1500 de km nu era ușoară. Aveam un Renault 10. Soția mea și fiul meu, Dan, nu mai trecuseră granița niciodată. Pentru Dan, în special, excursia programată în Cehoslovacia constituia un fapt de mândrie, mai ales în fața bunicilor și a prietenilor. Își făcea tot felul de planuri: ce-și va cumpăra, ce va vedea, ce prietenii va lega etc., într-un cuvânt, era foarte fericit și abia aștepta momentul plecării.

În planul nostru figura vizitarea orașelor Budapesta, Bratislava, pe care nici eu nu-l cunoșteam, vestul și sudul Boemiei, despre care auzisem cu ocazia altor călătorii în Cehoslovacia că sunt deosebit de pitorești, cu multe lacuri și castele.

După pregătiri intense, studiul pe hartă al drumului, al orașelor prin care treceam, corespondența cu cehii etc., am plecat de la Cluj într-o frumoasă dimineață de vară. Spre seară am sosit la Oradea și am fost găzduiți de episcopul ortodox de atunci, P. S. Valerian, veche cunoștință de la Sângeorz-Băi. El locuia în timpul verii la unchiul meu Iustin Sohorca. Seara ne-a invitat la cină, unde ne-au servit două călugărițe. Bătrânul episcop iubea mult animalele și avea în casă 3-4 veverițe care se jucau prin camere, veneau la el și la oaspeți, urcau pe umeri, mâncau din mâna noastră, lucruri ce l-au încântat pe Dan. De fapt, Dan era cel mai bun prieten al episcopului. În timpul șederii sale la Sângeorz îl lua pe Dan cu el la sfințiri de biserici, în vizite canonice prin dieceza ce o conducea. În timpul nopții ne-am odihnit într-un apartament al episcopiei destinat oaspeților. Mobila veche, probabil puțin folosită, făcea ca la cea mai mică mișcare patul să scârțâie, fapt ce nu te lăsa să te odihnești.

Dimineața am plecat spre graniță, pe care am trecut-o fără greutate. În jur de ora 13 am ajuns la Budapesta, oraș mare, cu circulație intensă, necunoscut de șofer. Ne-am lăsat duși de val. Așa ne-am trezit pe podul Elisabeta, și de acolo fără să știm unde suntem, am ajuns pe dealul Gelert, unde circulația era mai liniștită și de unde aveam o panoramă minunată a orașului. Recunosc că eram într-o adevărată încurcătură. În cele din urmă, am scos harta orașului și ne-am făcut traseul ce-l vom urma până la adresa unei cunoștințe ce ne aștepta. Gazda noastră era o distinsă familie din oraș, dr. Karacsony Balint, originar din Gherla. El avea o soră la Sângeorz-Băi, soția unui farmacist. Ei erau la origine armeni și se trăgeau din familia Garabef. Ulterior și-au schimbat numele. În timpul activității lui a fost între anii 1939-1943 procuror, apoi vicepreședintele tribunalului din Budapesta. A fost coleg cu tatăl meu și cu Liviu Rebreanu la o școală din Bistrița. Vorbea corect românește, dar cu cuvinte învățate la țară în copilărie și pe care le găsea uneori mai greu. Soția lui a fost învățătoare. În perioada vizitei noastre erau amândoi pensionari. Trăiau destul de greu. El a fost scos din serviciu pe motiv că a fost în magistratura burgheză. Mi se pare că nu avea nici pensie. Trăiau din pensia soției sale și dintr-o îndeletnicire învățată ulterior: împlotea plase pe care soția le vindea în piață. Țin să mai spun că am rămas impresionați de faptul că și-a adus aminte de mine încă de la Sângeorz, când a fost într-o vară la sora lui. Știa de Georgică, fiul lui Iozsi.

Din Budapesta am plecat a doua zi, ieșind din oraș la indicațiile gazdei pe „răgi Becsiut”. Am părăsit Ungaria pe la Gyor. Am dormit o noapte la Bratislava într-un camping foarte bine amenajat. Astăzi privim cu drag filmul ce ne amintește de tinerețea noastră în primul rând, dar și de locurile minunate pe care le-am străbătut.

A doua zi am ajuns la Praga în jurul prânzului, la familia Neuwirth, vechi cunoștințe din primele mele deplasări la Praga. Soțul, domnul Neuwirth, era cercetător la Institutul de

---

GEORGE UZA

Hematologie, iar soția lui era medic la Clinica Medicală II din Praga. De la ea am învățat eu, în 1957, tehnica hemodializei acute.

După doua zile ne-am continuat drumul. Am ajuns până la Heb, la granița cu Germania. Mi s-a părut un oraș trist, cu clădiri în parte părăsite. Nu am stat decât aproximativ două ore, după care am reluat drumul spre Karlovy Vary. Aici am stat trei zile la un hotel destul de ieftin. Karlovy Vary (Karlsbad) este o vestită stațiune balneară, acum un oraș de aproximativ 60.000 de locuitori. Aici vin bolnavi, în special cu boli digestive și reumatice, precum și oameni dornici de distracții din toată lumea. Este o stațiune confortabilă pentru toate buzunarele, în care călătorul, turistul și bolnavul găsesc odihna, liniștea și sănătatea atât de necesare refacerii forțelor după un an de muncă. Am vizitat stabilimentul de băi. Deasupra unei cabine era scris „Kaiser Kabine”. Mi-am adus aminte de operele lui Hasek în care adeseori ridiculiza disciplina și ordinea germană. Plimbările în parcul orașului cu izvoarele de apă minerală erau deosebit de plăcute și interesante. Vedeai oameni de tot felul: europeni, asiatici etc., mai ales în orele de cură. Atunci lumea se plimba în sunetele unei muzici ce cânta pe Estradă. Probabil și muzica făcea parte din terapie. După terminarea concertului, lumea se retrăgea aproape brusc pentru cină. În oraș erau multe hoteluri. Unele dintre ele purtau numele țărilor prietene din jur. Am vizitat hotelul România. Unul dintre cele mai vestite și elegante hoteluri era situat în parc și se numea hotelul Pupp. Aici au stat la timpul lor: Caragiale, fam. Brătianu, etc.

De la Karlovy Vary am plecat spre Plzen. La marginea unei păduri am oprit să mâncăm ceva. De la Plzen venea multă lume în mașini de la un meci de fotbal. Lângă noi, la un moment dat s-a oprit un Mercedes din care s-a coborât un domn cu un copil. Ne-a întrebat, într-o română perfectă, de unde suntem și încotro mergem. Ne-a spus că este originar din Bistrița și că a venit în Cehoslovacia pentru agricultură, prin anii 1950. S-a căsătorit cu o cehoaică, ca mulți alții, și a rămas aici. După aranjamentul casei lui părea o familie prosperă. Ne-a însoțit până aproape de satul Dobjiv, unde doream să ajungem și unde ne aștepta familia Neuwirth. Aici ei aveau o casă de vacanță moștenită de la părinții lor.

La Dobjiv i-am găsit pe prietenii noștri care ne așteptau cu mare plăcere. Aveau o casă cu etaj, cu mobilă veche și cu multe trofee de vânătoare. Părinții lui au fost vânători. Atât tatăl, cât și socrul, au fost profesori la Facultatea de Medicină din Praga. Lângă casă aveau un teren de tenis. În prima zi ne-am propus să facem fiecare mâncare caracteristică regiunii de unde suntem. Doamna Neuwirth, ajutată de soțul ei, a făcut un fel de carne și zarzavat foarte condimentat, pe care l-au prăjit în ulei. Soția mea a făcut o măămăligă cu brânză. Ambele părți au consumat meniurile, dar de ce să nu spun, cu destulă greutate. Norocul era că alături se găseau halbele cu bere de Plzen.

A doua zi am făcut o scurtă plimbare prin pădurile din apropiere. Pădurile Boemiei sunt vestite. Se vedea grija celor care le păzeau, dar și a cetățeanului care le vizita. Nu găseai hârtii și cutii de conserve aruncate. Erau multe căsuțe, cochete și mici, pentru petrecerea sfârșitului de săptămână. Un pârliaș ce trecea prin pădure dădea aerului prospețime alături de mirosul emanat de conifere. Stând pe un pod ce trecea peste pârlau am observat într-o mică baltă lipani. Surprins, am strigat în românește soției mele: „Lilica, uite lipani!”. Colega, Radana, m-a auzit și mi-a spus că și ei spun lipan. Fiind pescar de munte din copilărie, am întrebat dacă este voie la pescuit. Mi-a spus că în aval, cu mari restricții în ce privește mărimea și numărul peștilor, se poate pescui. În ziua următoare am făcut o mică excursie la un castel din apropiere. În Boemia sunt multe castele, fiecare cu istoria și legendele sale. De obicei, castelele aveau lângă ele lacuri bogate în pește.

AMINTIRI, AMINTIRI...

După trei zile ne-am îndreptat din nou spre Praga. În drum am vizitat castelul lui Meterich. Am văzut trăsurile timpului foarte bine păstrate. N-am intrat în Praga, ci am trecut pe lângă oraș, îndreptându-ne spre Bratislava. Aici am vizitat castelul Pozsony.

La granița dintre Cehoslovacia și Ungaria, vameșul ceh ne-a cerut vama pentru un cort cumpărat la Dobjiv. N-am avut bani să plătesc vama. Pentru a evita reținerea cortului, ne-am întors în primul sat, sperând să găsim un coleg care să ne împrumute suma. Spre norocul nostru, am găsit lângă o prăvălie un cetățean din Oradea, care avea mama la Oradea. Ne-a împrumutat banii necesari pe care i-am trimis de la Cluj mamei sale.

Am ajuns din nou în Budapesta, la vechea noastră gazdă. Aceeași oameni amabili, ospitalieri. În special doamna Koracsony avea maniere ce denotau o educație aleasă, o viață trăită în înalta societate a orașului. Frumusețile orașului Budapesta erau cunoscute de noi. Ne vom ocupa de acestea într-un alt capitol în care vom descrie deplasările în scop științific făcute în acest oraș.

N-am fost scutiți de-a lungul acestui drum nici de emoții. În primul rând, călătorind noaptea spre graniță m-am rătăcit. În loc să o luam spre Borș, am mers spre Debrecen. Când ne-am dat seama, benzina din rezervor se împrumase. Ne-a ajuns până aproape de Borș, Pe drum n-am întâlnit nici o mașină și nici stații de benzină. Am avut norocul că am întâlnit un tractorist care ne-a dat doi litri de benzină proastă. Încet am ajuns la graniță. Aici nu puteam opri motorul, pentru că făcea autoaprindere. Am povestit vameșilor pățania noastră și ei ne-au înțeles dându-ne drumul până la prima stație de benzină de pe teritoriul României. Imediat situația s-a redresat. În al doilea rând, la o trecere de cale ferată, Dan s-a dat jos pentru necesități. După ce a trecut trenul am plecat, dar fără Dan. Obosiți fiind, n-am observat că băiatul nu s-a urcat în mașină. Pe drum, după 10-15 km, am avut senzația că Dan lipsea. Soția mea a confirmat imediat și a început să strige, să plângă că am călcat copilul. Ne-am întors și pe o ceață densă, mergând încet, l-am găsit la un canton. Ne-am reluat drumul și-am ajuns la Cluj în zorii zilei.

BURSIER LA PARIS

În 1967 am primit de la Academie o bursă pe trei luni la Paris (I.XI.1967-31.1.1968). Scopul deplasării mele la Paris a fost fixat de Prof. A. Moga, șeful Clinicii Medicale I din Cluj, cu trei luni înainte de plecare. Într-un referat trimis prin Academie la Spitalul Broussais, clinica Prof. Paul Milliez, am fost propus să studiez mecanismele hipertensiunii arteriale esențiale și secundare, precum și tratamentul acestora.

Am plecat din București cu un avion Tarom cu patru motoare, făcând o singură escală la Zurich, în Elveția. Aceasta era prima mea vizită într-un stat capitalist.

Am sosit la Paris în jur de ora 14 pe aeroportul Le Bouger. După aterizare, am așteptat toți cu emoție pasul următor. S-a deschis ușa avionului și a apărut un domn, bănuiesc că vameș, îmbrăcat în albastru, înalt, cu mustață neagră, care râzând ne-a urat bun venit la Paris și ne-a pofțit într-un autobuz care ne-a dus în aerogară. Eram ochi și urechi, deoarece în țară nu auzisem vorbe prea frumoase despre capitaliști. Pentru mine totul era ceva nou. La ieșirea de pe aeroport, între cei ce așteptau era un domn de vârstă mijlocie, care ținea în brațe un cartonaș pe care scria Uza. Mi-am dat seama că sunt așteptat. S-a recomandat Prof. Ph. Meyer și m-a pofțit în Volkswagen-ul său aflat în parcarea aeroportului. De la aeroport am mers direct la clinică, trecând pe marile bulevarde ale Parisului. Aici m-a prezentat profesorului P. Milliez, care a și intrat direct în subiect. Având în față propunerea Prof. A. Moga, m-a întrebat cât voi sta la Paris. I-am răspuns că

GEORGE UZA

---

bursa mea este pe trei luni. „În acest timp, mi-a spus, n-ai să reușești să înveți toate câte le scrie Profesorul Moga. Pentru aceasta îți trebuie 2-3 ani, un rezidențiat. În timpul scurt acordat, vei învăța dozarea reninei în sânge”. Prof. Ph. Meyer va propune și o temă de cercetare privind efectul angiotensinei asupra concentrației reninei plasmatice la bolnavii cu hipertensiune arterială secundară.

Acestea fiind zise, am plecat însoțit de Prof. Ph. Meyer să-mi caut o gazdă. După vizitarea mai multor hoteluri, m-am oprit la Hotel de la Paix, mai ieftin și mai aproape de clinică. Aici am stat timp de trei luni. După ce m-am instalat, am ieșit puțin în stradă. Era lume multă la cafenelele cu terase aglomerate, circulație intensă de mașini etc., tablou mai puțin obișnuit pentru mine. A doua zi m-am dus la clinică. Prof. Meyer a și trecut la treabă. M-a repartizat în laboratorul de hipertensiune arterială experimentală. Asistentele care făceau dozările de renină m-au primit diferențiat. Unele erau foarte amabile, altele, din contra, poate chiar respingătoare. Încet, încet, m-am obișnuit. În laborator lucra și un medic de la Praga, cu care m-am înțeles foarte bine. După masă, pe la ora 14, venea în secție un medic grec, d-l Papanicolau, refugiat din Grecia, din cauza dictaturii militare. El făcea analizele de Clearance pentru laborator și pentru clinică. În schimb, Prof. Milliez i-a dat locuință și o bursă. De multe ori el stătea în clinică până noaptea târziu pentru a-și termina lucrul. Adeseori stăteam și eu cu el și discutam tot felul de lucruri. Era un om mai în vârstă, trecut de 60 de ani. Îmi povestea de dictatura militară de la ei, el fiind un democrat convins, de sutele de refugiați din țară, unii oameni de valoare, cum este compozitorul Teodorachis și alții. Înainte de masă, Papanicolau era la un curs de limba franceză intensivă. După ce dictatura a căzut, a plecat în Grecia, unde mi se pare că posedă o frumoasă avere. Mi-a scris din Grecia de câteva ori.

Munca mergea destul de încet pentru că în țară eu nu făcusem laborator. La vremea respectivă renina se doza din sânge prin metoda biologică, destul de greoaie. Eu trebuia să-mi pregătesc șobolanii pe care se făcea dozare prin nefredomie, să le fixeze sondele minuscule în vasele gâtului, etc. Cantitativ, renina se calcula de pe o curba înscrisă pe un tambur. Sângele din care se doza renina se aducea din secția clinică. Rezultatele obținute de mine au arătat că angiotensina administrată bolnavilor cu HA are un efect de feed-back asupra reninei. La sfârșit, am redatat o lucrare care a fost citită de șeful clinicii și aprobată pentru publicare. M-a sfătuit să o public într-o revistă din România, pentru ca să se vadă ce am adus în țară pentru medicina noastră.

În clinică se ducea o muncă intensă de pregătire a cadrelor în toate eșaloanele. În fiecare miercuri se prezentau 15 cazuri cu diapozitive, demonstrații pe organe de către anatomo-patolog sau chirurg, etc. La fiecare caz în parte se discutau problemele de diagnostic și terapie. După prezentarea cazurilor urma o conferință de aproximativ o oră cu subiect din hipertensiunea arterială sau nefrologie. La ședințe veneau și medici din oraș și din alte clinici. Totdeauna ședința începea cu un mic dejun oferit de profesor. Îmi amintesc că la prima ședință de prezentare de cazuri, la ieșirea din sală, era un grup de călugărițe care așteptau în fața ușii. Prof. Meyer mi-a spus: „pe tine te așteaptă”. M-am dus la ele, le-am dat mâna și m-am prezentat. Deodată, mai multe m-au întrebat: „Ce religie aveți?”. Imediat mi-am dat seama ce le frământă. Un medic dintr-o țară comunistă nu putea fi decât ateu. Spre surprinderea lor le-am răspuns: „Catholică”. Atunci s-au liniștit. Prof. Meyer m-a felicitat pentru răspuns.

O altă formă de pregătire a cadrelor erau ședințele ținute pe subsecții, săptămânale, unde se discuta un singur caz sub toate aspectele: teoretic, practic, cu date recente din literatură, se sugerau explorări, tratamente, etc.

AMINTIRI, AMINTIRI...

Vizita profesorului se făcea în fiecare secție o dată pe săptămână. Aceasta era o școală atât pentru studenți, cât și pentru medici, dar și o încurajare și o satisfacție a bolnavilor.

Se dădea o mare importanță pregătirii practice a studenților. Adesea venea profesorul și făcea stagiul cu studenții.

Ședințele Societății de Științe Medicale se țineau lunar sau mai rar. Acestea erau conduse de Prof. Milliez și Prof. Hamburger. A fost o surpriză pentru mine provocarea la discuții de către conducătorul ședinței a unor oameni care au lucrat în domeniul ce se discută, dar care ne-au cerut cuvântul. La o lucrare prezentată despre efectele secundare ale angiotensinei, m-a întrebat pe mine cum se comportă sistemul bradikininic în timpul perfuziilor cu angiotensină, cunoscând lucrarea mea publicată anterior într-o revistă franceză.

În fiecare sâmbătă luam parte la un curs al Prof. J. Hamburger numit „Prezentarea a patru cazuri”. Asistentul din secție prezenta cazul, iar din sală studenții și medicii puneau întrebări. Răspunsurile cu comentarii mai largi le dădea profesorul.

În clinica Prof. Milliez era și o stație de hemodializă pentru bolnavii cronici.

Interesantă era organizarea consultațiilor bolnavilor externi. Prin sistemul asigurărilor sociale, fiecare șef de subsecție avea o zi de consultații în ambulatoriu. În ziua respectivă nu venea la secție. La consultațiile în ambulatoriu se putea asista. Eu am asistat de câteva ori la consultațiile Prof. Hamburger a bolnavilor care veneau la control după transplant renal. Pentru prima dată în viața mea am pus mâna, aici, pe un rinichi transplantat în fosă iliacă stânga.

Țin să subliniez că în timpul stagiului la această clinică nu aveam timp liber deloc. Chiar și la masa de prânz, pe care o luam la clinică, continuam discuțiile din secție. N-am auzit glume și povești în timpul lucrului, decât ironii. De exemplu, odată este chemat la telefon doctorul Papanicolau. El a întrebat asistenta cine-l caută. Șeful care era în sală a răspuns înaintea asistentei: „le roi”. A râs întreg laboratorul câteva zile de răspunsul șefului.

În timpul cât am stat la Paris, am fost invitat de Prof. Milliez la el acasă o singură dată, la cină. Pe biletul adus de secretara clinicii era scris că și doamna Uza este invitată dacă este la Paris. Prof. Milliez locuia pe o stradă laterală din Champs Elisee. După primirea invitației m-am dus imediat la ambasada noastră, la serviciul de protocol, să întreb ce trebuie să fac. Mi-au spus să nu duc flori, ci un cadou din țară. Eu aveam o trăistuță făcută la noi în Sângeorz-Băi. I-am dat-o doamnei Milliez care a fost încântată. Toți invitații din salon au admirat lucrul de mână al țărăncilor din satul meu natal.

Printre invitați era și colegul meu ceh și un profesor din Argentina, înainte de masă s-au discutat probleme de cultură generală. Prof. Milliez a amintit de Enescu, de Eugen Ionescu și de Elvira Popescu, români stabiliți la Paris, care au adus mari servicii Franței.

În cele din urmă am fost invitați la masă. Șeful protocolului de la ambasadă mi-a atras atenția că prima se așează stăpâna casei; apoi ea invită pe oaspeți. Pe mine m-a invitat la dreapta ei. Vizavi de ea s-a așezat soțul ei. Printre altele s-a servit la masă o prăjitură care se face numai la nunți. Vinul la început a fost roșu, apoi negru și, în final, alb. Profesorul Milliez ne-a spus că vinul alb se aseamănă cu cel din Alba Iulia. Din aceste discuții și din altele de la clinică, am aflat că el știa foarte multe despre România. Doamna Milliez mi-a făcut o surpriză. În timpul mesei mi-a spus că, la vârsta de 12 ani, a vizitat Clujul, însoțită de tatăl ei, profesorul Lemiers, și că a fost invitată la Prof. Hațieganu acasă. Profesorul Lemiers era un vestit internist care a scris un tratat de

---

GEORGE UZA

Medicină internă în mai multe volume, pe care l-am folosit și noi în jurul anilor 1950-1954. El se află și astăzi în biblioteca clinicii. În casa Prof. Milliez am văzut o frumoasă icoană pe sticlă de la Nicula.

A doua zi la clinica, mulți (în special femeile) s-au interesat cum ne-au primit, cu ce ne-au servit etc.

Înainte de a termina stagiul m-a invitat acasă, tot la cină, Prof. Meyer. I-am cunoscut soția care lucra într-o secție de imunologie.

În timpul stagiului meu la Paris au venit pentru specializare medici și din alte orașe ale României și oameni de alte specialități. La terminarea stagiului, ambasada noastră a dat un cocktail în cinstea celor care ne-au învățat. Cu această ocazie, ambasadorul nostru la Paris, d-l D. Dimitriu, ne-a invitat în cabinetul său în care a servit marele om politic Nicolae Titulescu. Edificiul ambasadei noastre este un magnific monument arhitectural al Parisului. Pe lângă acesta, există și o clădire nouă. De câteva ori a venit la ambasada și d-l Lipatti, ambasador la ONU. El ne-a povestit mai multe despre relațiile noastre cu Franța și ONU.

Cina de obicei o luam fie acasă, fie la un restaurant cu autoservire, proprietatea unor polonezi din bulevardul St. Michel, în cartierul latin, unde mâncau foarte mulți studenți.

Într-o dimineață, mergând la clinică, un domn s-a oprit și s-a uitat lung la mine. M-am oprit și eu părându-mi cunoscut. Mi s-a adresat în românește: „Nu ești tu Uza?”. L-am întrebat la rândul meu: „Nu ești tu Tira Vasile?”. Ne-am îmbrățișat, întrucât nu ne văzusem de peste 15 ani. El era căsătorit la Paris cu o franțuzoaică, profesoară, și avea doi copii. Am fost colegi la Năsăud. A luat doctoratul în drept la Paris cu „magna cum laudae”, cu medalie de aur. Cu toate acestea, la începutul carierei sale a fost trimis în Madagascar. Acolo a scris o carte foarte frumoasă despre această țară. Mai târziu a revenit în Franța, acum lucrând la UNESCO. La el acasă l-am întrebat: „ce ai românesc din casa aceasta?”. Mi-a arătat un covor vechi în râuri, cum se spune la noi. M-am întâlnit de mai multe ori cu el în oraș, m-a condus la Muzeul Omului și mi-a arătat palatele Parisului. Era o fire de poet. Dorea să publice poezii la „Steaua” din Cluj și m-a rugat să-i fac legătura cu redacția. Îi era dor de țară și dorea să revină. O singură dată a fost la mare, după refugiu. M-a întrebat dacă nu știu să fac lapte acru ca la Năsăud. La a doua mea călătorie la Paris, i-am dus un borcan cu lapte acru de la noi. La granița de la Otopeni mi l-au răsturnat în alt borcan temându-se să nu fie pusă în borcan o bombă. S-a bucurat mult de cadou. În urmă cu 3-4 ani, Tira Vasile a decedat cu infarct miocardic în avionul ce-l aducea din USA.

Parisul este un muzeu în aer liber. Este orașul cu maximă interferare a culturii cu istoria. S-a scris mult despre Paris. Timp de trei luni am avut ocazia să-l cunosc destul de bine, în special duminica, când plecam dimineața și veneam noaptea. Cu toate acestea, nu poți reține toate amănuntele și frumusețile orașului.

Am vizitat în primul rând Luvrul, unul dintre cele mai mari muzee ale lumii. Castelul Luvru a fost ridicat de Philip August în anul 1200. El a pus în castel trezoreria și arsenalul. Regii care au urmat l-au transformat în muzeu. Am revăzut aproape în fiecare duminică aceleași tablouri. Nu știu cine mă îndemna să plec spre Luvru, probabil starea de spirit pe care mi-o crea vederea acestor capodopere ale omului. Parcă mă elibera de orice gând, mă simțeam mai ușor, mai vesel, lipsit de gândurile cotidiene, Luvrul are 225 de săli. Este vizitat anual de peste un milion și jumătate de oameni. Napoleon I a făcut din Luvru cel mai bogat muzeu din lume, luând de la națiunile învinse un tribut în opere de artă. După 1815, aliații au recuperat în cea mai mare parte acest tezaur. Din muzeul Luvru mi-a rămas

---

AMINTIRI, AMINTIRI...

întipărită în minte Gioconda lui Leonardo Da Vinci, încoronarea lui Napoleon I de David, Venus din Milo, Galeria de Medicis.

Lângă Luvru se găsește Grădina Tuillierie, unde Napoleon I a ridicat Arcul de Triumf Carousel, după modelul arcului lui Septimiu Sever. Șase basoreliefuri amintesc de luptele de la Austerlitz, Ulm și Tilsit.

Operele lui Brâncuși le-am văzut în prima mea vizita la Paris în cartierul Montparnasse. Erau expuse în baraca lui unde a și locuit. Ulterior au fost mutate unde sunt și astăzi, lângă Centrul Pompidou. Pe un perete erau câteva fotografii cu Coloana Infinită, Masa Tăcerii, Poarta Sărutului. Sub ele scria că acestea se află în orașul Târgu Jiu, în Oltenia. Ce țară o mai fi și asta, francezii și străinii care vizitau expoziția sigur nu știau. Lipsea cuvântul România. Am atras atenția unui domn de la ambasada noastră, dar a rămas cam indiferent, spunând că aceasta este treaba francezilor.

Începând cu Champs Elisee, care, spunea cineva, este cea mai frumoasă cale triumfală a lumii, și trecând prin Cartierul Latin, Montparnasse, vechiul domiciliu al lui Brâncuși, poți admira cele mai frumoase palate din oraș. Napoleon I a ordonat construirea Arcului de Triumf în 1806 și aceasta s-a terminat sub Ludovic Filip în 1836. Palatul Chaillot cu Muzeul Omului, are în față Turnul Eiffel de 320, 75 m înălțime, iar Palatul Invalizilor adăpostește Muzeul Armatei. La Hotel des Invalides, în 1840, se aduc de către Ludovic Filip osemintele lui Napoleon I din insula Sf. Elena. Concirgerie a fost anticamera tribunalului din timpul revoluției. Rămâi impresionat de sălile întunecoase și reci de piatră, destinate deținuților, bucătarilor, călăului, etc. Aici au stat Ludovic al XVI-lea și Maria Antoaneta în timpul arestării, apoi Danton, Robespierre și alții. Condamnații erau scoși din închisoarea Concirgerie și duși în cuști închise pe Rue de Rivoli până în Place de la Concorde, unde erau ghilotinați. Palatul Regal a fost numit la început de către Richelieu Palatul Cardinal. După moartea acestuia, se mută aici Ludovic al XIV-lea și îi dă numele de Palatul Regal. Palatul Luxemburg este astăzi sediul Senatului Francez. Maria de Medici a cumpărat terenul pe care s-a construit acest palat și a pus în acest palat 24 de tablouri comandate lui Rubens și care astăzi se găsesc la Luvru. Casa lui Victor Hugo se găsește în Place des Vosges, cea mai veche piață monumentală a Parisului. În această casă se păstrează manuscrise, fotografii, mobilier, etc. ale marelui scriitor. Panteonul este o clădire ce are aspectul unui templu grecesc cu coloane înalte. La subsolul clădirii este mormântul lui Voltaire, Victor Hugo și alți nemuritori ai Franței. Opera din Paris este o clădire magnifică, construită după planurile arhitectului Garnier. Am cunoscut destul de bine acest edificiu, întrucât m-am împrietenit la Cluj cu directorul tehnic al Operei din Paris, d-l Apreusesse. El a însoțit la Cluj o trupă de balet. El mi-a arătat interiorul și mi-a dat biletul lui permanent de intrare la spectacole pe durata șederii mele la Paris. Țin să precizez că eu l-am cunoscut pe domnul Apreusesse într-o situație mai neplăcută pentru el. După un consum de căpșuni, a făcut o reacție alergică destul de serioasă. Directorul operei m-a chemat de urgență și i-am acordat primul ajutor. Dintre spectacolele de operă pe care le-am văzut, în mod deosebit mi-a plăcut montarea operei Carmen. D-l Apreusesse, directorul tehnic care a montat scena, mi-a spus că, după spectacol, mă așteaptă într-un bistro lângă operă, deoarece este curios să-i spun părerea mea. Se vedeau trei scene foarte clar. Prima, cea de sus, era scena mării burghezii, a oamenilor bogați, care veneau la spectacol în călești, eleganți. A doua era scena micii burghezii, gălăgioasă, din care făcea parte și Carmen și Escamilio. Ultima, cea mai de jos, era scena săracilor, care stăteau neclintiți, impasibili la tot ce se petrecea în jur. Numai când Carmen este omorâtă s-au ridicat și s-au apropiat de scena din mijloc.

GEORGE UZA

Alte spectacole deosebite au fost: Faust, Turandot - în premieră cu artiști din Anglia - și Nabucco.

O singură dată am fost la Comedia Franceză și am văzut „Vicleniile lui Scapin”. Decorul și jocul mi s-au părut mult diferite de cele văzute la noi.

Am ținut mult să văd „Cântăreața Cheală” a lui Eugen Ionescu, chiar în teatrul lui, despre care auzisem în țară. Nu l-am cunoscut personal pe autor, dar l-am văzut în compania unei tinere românce (vorbea românește) pe bulevardul Montparnasse, aproape de teatrul lui,

Pe malul stâng al Senei se găsește Institutul Mazarin. Pe cupola lui se găsesc instrumentele educației: cureaua, fasciile de lictor și scărița. Nu poți părăsi Parisul fără să vezi vestitele biserici din oraș. Cea mai frumoasă și plină de istorie este Notre Dame de Paris. Există și alte biserici mai mari, dar nu au sobrietatea și trecutul istoric al acesteia. Pe de altă parte, statuile ce împodobesc fațada, rozeta de la mijloc, turnurile paralele, podoabele și documentele conținute în interior, fac ca această catedrală să fie o operă de artă desăvârșită și un monument glorios al trecutului francez. Sacre Coeur, biserica în stil roman, este ridicată prin subscripție națională. Planurile sunt inspirate după o altă biserică romano-bizantină. Aici se află cel mai mare clopot, de 19 tone metal. Când am intrat în Sacre Coeur, un preot la ușă m-a întrebat de unde sunt. I-am spus că din România și că sunt catolic. Atunci, mai prietenos, mi-a dat o hârtie tipărită în care se puneau câteva probleme din Biblie și m-a rugat să-i dau răspunsul meu, părerea mea. Nu m-am mai întors pe la el deoarece eram grăbit, vroiam să ajung în Place de Tertre înainte de a se înnopta. Aici, zeci de pictori amatori își expun operele și te pictează pentru un preț modest.

În L'ille de Citi se găsește monumentul ridicat în amintirea celor 200.000 de deportați morți în lagărele naziste. M-a impresionat până la lacrimi inscripția „Iartă, dar nu uita”. În partea opusă a insulei se află capodopera stilului gotic, ridicată de Ludovic al IX-lea, La Sainte Chapelle. Cine a văzut-o odată, nu poate uita dantelăria sculpturilor fine, vitraliile etc.

Multă lume, mai ales străinii, caută Place Pigalle, vestită pentru barurile și localurile sale de petrecere. Este interesant să o vizitezi după ora 20, când firmele luminoase de tot felul fac reclama restaurantelor, boutiqueurilor, saloanelor sexy, etc. Adeseori ești acostat de proxeneți care, cu oarecare teamă, îți arată poze porno, te invită asigurându-te că prețul este convenabil. În vitrine sunt afișate poze mari cu femei aproape goale. În Place Pigalle se află unul dintre cele mai vestite baruri - Moulin Rouge. Aici a pictat Toulouse-Lautrec și aici se dansează vestitul French Cancan.

În zilele de sărbătoare mai ales, întâlnești în parcuri, piețe, lume gălăgioasă, veselă, care dansează în sunetele cântecelor Musette de Paris. Înainte de sărbătorile Crăciunului și Anul Nou, aglomerația pe străzi era și mai mare. Mici trupe de teatru dădeau spectacole în corturi improvizate, cu prețuri după calitatea spectacolului. Unele erau sub toată critica, dar reclama făcută în fața cortului trezea curiozitatea, mai ales a tinerilor.

Pe cetățeanul care vine din altă țară, mai ales din Est, îl impresionează la prima vedere, la primul contact cu strada, magazinele cu tot soiul de mărfuri, alimente, bijuterii, expuse în vitrine bogate sau în fața prăvăliilor. În oraș sunt trei magazine mari: Lafayette, Le Printemps și Samaritaine. Prețurile din magazinele centrale sunt mai mari decât la periferie pentru aceeași marfă. Unii vând mult și ieftin, alții mai puțin și mai scump.

Lângă hotelul în care locuiam era un bistro în care uneori, seara, mergeam să beau un pahărel de bojolet. Aici întâlneam aceiași clienți. Lângă mine era o doamnă, modest îmbrăcată, care bea o băutură mai tare, întrucât se strâmba ori de câte ori o înghițea. Paharul era pe tejghea, dar de fiecare dată după ce îl bea îl acoperea cu pălăria. Am intrat

---

AMINTIRI, AMINTIRI...

În vorbă cu ea și mi-a spus că este rusoaică și că a fugit din Rusia în timpul revoluției cu părinții ei la vârsta de 3-4 ani. La Moscova au fost bogați, au avut fabrici și pământ. Mi-a povestit cum părinții ei au reușit să scoată din țară diamante pe care le-au ascuns în tivul rochiei sale. Cunoștea pe toată lumea din cârciumă. Un tip bine îmbrăcat cu ochelari negri, fost mare boxer, a fost orbit de iubita sa, care i-a aruncat în față vitriol. Altă femeie, tot rusoaică, căzuse în patima beției. Dacă doreai să bei o bere, trebuia să fii foarte atent la preț. La teighea era un preț, la masă pe scaun un altul și pe terase, de exemplu lângă Sena, costul era mai piperat. Ori de câte ori intri într-o cârciumă să întrebi ceva, barmanul imediat îți toarnă în pahar vin, fără să ceri. Acesta este un obicei pe care l-am gustat.

De ziua republicii am fost invitat la ambasada noastră din Paris. S-a prezentat „O noapte furtunoasă” de I. L. Caragiale în limba franceză. Printre invitați au fost și membrii ai coloniei române din Paris, majoritatea pensionari. După spectacol s-a dat o masă cu bufet rece. Uneori mergeam la cinematograful, la filme interzise la noi în țară, cum este „Doctorul Jivago” de Soljenițin, „A 25-a oră” a lui Valentin Gheorghiu, etc. Am reușit să aduc în țară o placă cu melodii rusești din filmul „Doctorul Jivago”, cântate de o orchestră de balalaici, deosebit de frumoasă.

În timpul stagiului meu la Paris m-am hotărât să văd și Londra.

Pentru aceasta îmi trebuia o nouă viză de ieșire și intrare. Am mers la ambasada engleză din Paris și n-am întâmpinat rezistență; și nici la poliția capitalei franceze, îmi trebuiau două fotografii. Am găsit un fotograf lângă ambasada engleză, la etajul 5 al unei clădiri. Fotograful imediat m-a cunoscut că nu sunt francez. M-a întrebat de unde sunt. I-am spus că sunt din România. A fost foarte amabil cu mine, m-a întrebat de viața de la noi, dacă suntem latini, etc. La întrebarea dacă iubim francezii, i-am spus: „Vedeți, chiar acum este generalul De Gaulle la noi”, la care el mi-a replicat „Vous pouvez le garder”. Mi-am dat seama imediat că nu este un susținător al generalului.

Este ușor să te descurci în Paris, chiar dacă este un oraș atât de mare. Liniile de metrou împânzesc orașul. Vrei să ajungi dintr-o parte în alta a orașului, apeși pe un buton numele stației căutate pe macheta liniilor de metrou, și imediat apare în roșu drumul de urmat.

Mergând pe stradă, mai ales în zonele aglomerate sau în subsolurile metroului parizian, întâlneam mari virtuoși ai unor instrumente muzicale și lumea le arunca bani. Este și această o formă de cerșit, îmi amintesc de un orb care cânta la ferestrău în subsolului stației Montparnasse acompaniat de o muzică de casetofon, pe care el ședea. Am stat de mai multe ori și l-am privit și admirat. Destul de repede se umplea farfurioara din fața lui cu franci, pe care îi vărsa într-o lădiță de lângă el. Mă miram de contrastul dintre poziția lui de cerșetor și bijuteriile pe care le purta. Un alt tânăr, puțin mai departe de orbul amintit, cânta la vioară extraordinar de frumos și lumea arunca monede în tocul viorii deschis înaintea lui. Altădată, am întâlnit în fața magazinului Lafayette o orchestră formată din studenți americani veniți să viziteze Europa. Banii câștigați în acest fel îi ajuta în călătorii și întreținere, în fața Centrului Pompidou am admirat un tip ce mima mișcările unui robot.

Îmi făceau mare plăcere plimbările pe malul Senei. De-a lungul cheiului se înșirau buchiniștii pe care nu i-am văzut în alte orașe; era ceva specific Parisului. Aceștia erau mici anticari care vindeau tot felul de cărți, vechi și noi, pe care le țineau într-un geamantan. Unii aveau și reproduceri după tablouri celebre. Pe Sena circulau tot felul de ambarcațiuni mai mari sau mai mici.

De la Paris, cu un tren ce pleacă din oră în oră se ajunge la Versailles în 15-20 de minute, trecând prin Viile Juif. La Versailles am vizitat apartamentele Mariei Antoaneta și

---

GEORGE UZA

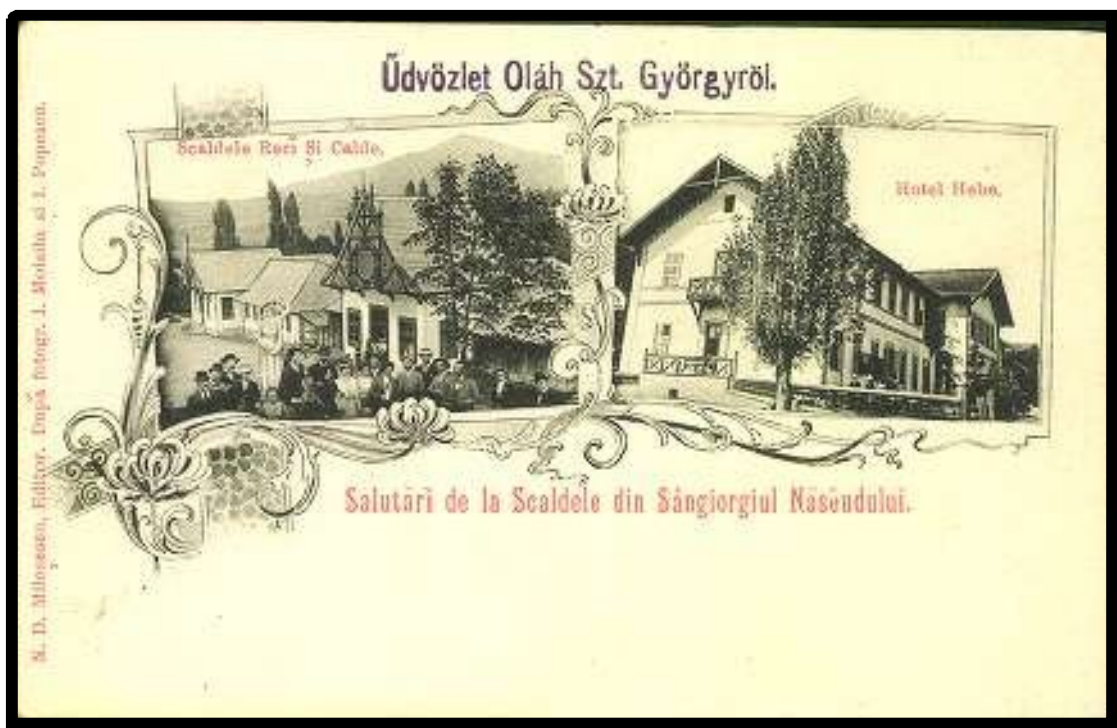

Ludovic al XVI-lea. Am trecut prin sălile în care s-a semnat pacea după primul război mondial. Palatul nu poate fi vizitat în întregime de turiști. Sunt săli care se deschid numai delegațiilor oficiale. Lângă palat sunt amenajate lacuri imense, bogate în pește. Palatul Versailles l-am revăzut după 10 ani de la prima vizită la Paris împreună cu soția mea. Atunci dr. Mețianu, cercetător la Institutul Pasteur din Paris, ne-a dus și la Malmaison.

După plecarea mai din Paris m-am interesat în legătură cu cei de la care am învățat. Păcat a fost însă că în țară n-am putut aplica toate metodele învățate acolo din cauza lipsei unor substanțe, etc.

Ulterior am aflat că unii dintre colegii de specialitate și din alte specialități nu s-au mai întors în țara de origine, primind cetățenie străină.

(va urma)

LOCALITATEA SÂNGEORZ BĂI ÎN ANUL 1955

Dorin Dologa

În anul 1955 factorii de decizie ai comunei Sângeorz Băi au solicitat declararea comunei ca și stațiune de interes balneoclimateric. În sprijinul solicitării lor ei au alcătuit un referat de prezentare a localității. Acesta ne oferă o serie de date privind situația localității Sângeorz Băi la zece ani după încheierea celui de-al doilea război mondial.

Referatul începe cu prezentarea geografică a localității Sângeorz Băi. Aceasta este așezată în Carpații Nordici, în interiorul masivului Rodnei, în zona subalpină a acestui masiv. Localitatea este situată pe Valea Someșului, la o distanță de 9 km de nodul de cale ferată Ilva Mică, situat pe linia principală C.F.R. Cluj – Iași, la 30 km de centrul raionului, orașul Năsăud, la 50 km de orașul Bistrița și la 140 km de orașul Cluj, sediul regiunii. Localitatea se află la o altitudine de 345 de m, vatra acesteia fiind situată într-o deschidere mai largă a Râului Someș, ce străbate comuna de la un capăt la altul, având tot în vatra comunei ca afluent principal Râul Cormaia cu Cormăița și Valea Borcutului, unde este situată Stațiunea balneară propriu-zisă. Localitatea este mărginită de dealuri a căror înălțime variază între 500 și 1000 de metri altitudine. Ea este așezată pe șoseaua Beclean – Năsăud – Cârlibaba, ce face legătura cu nordul Moldovei și pe axul secundar de circulație C.F.R. Ilva Mică – Rodna Veche.

Referatul continuă cu istoricul localității, care cuprinde, așa cum este firesc și referiri privind apele minerale. Istoricul localității precizează că până la data respectivă nu se descoperiseră documente despre începuturile comunei. Astăzi știm că localitatea Sângeorz Băi este atestată documentar în anul 1245, mai târziu decât Rodna, unde se afla o exploatare minieră a cărei existență este semnalată încă din secolul al XII-lea, dar concomitent cu localitățile Năsăud, Rebra și Feldru și înaintea localităților Maieru, Rebrîșoara, Ilva Mică, Nepos și Șanț. Localitatea Sângeorz Băi se numără printre cele mai vechi localități de pe Valea Someșului. În perioada 1440-1450 Nicolae Iorga și Ștefan Buzilă în Monografia comunei Poiana Ilvei pomenesc numele comunei Sângeorz în legătură cu un proces de pășunat ivit între locuitorii comunelor Poiana Ilvei și Sângeorz. Vatra veche a satului se afla în Valea Pleșilor. În urma năvălirii tătarilor locuitorii au părăsit vechea vatră a satului, care nu prezenta suficientă siguranță și au întemeiat o nouă așezare în gura Văii lui Dan, locul oferind mai multă siguranță în cazul unui pericol iminent, deoarece valea respectivă făcea legătura cu valea paralelă Someșului și anume cu Valea Ilvei. În vatra veche a satului, pe Valea Pleșilor a existat o bisericuță de lemn, care a fost prăsită de către călugărul Ion de Sângeorgiu, acesta trecând la calvinism. Biserica de lemn a fost transportată de locuitori în locul numit Moine din Valea lui Dan. De aici satul s-a extins și a cuprins tot șesul aflat la sud de Râul Someș. Prin extinderea localității bisericuța a rămas la periferia așezărilor, astfel că a fost transportată din nou în centru, unde se află și astăzi. Odată cu înființarea Regimentului II românesc de graniță comuna Sângeorz figurează printre centrele organizării militare, aici aflându-se sediul Companiei a VI-a de grăniceri, unde locuia și căpitanul. În localitatea Sângeorz Băi a funcționat Școala trivială¹ cu limba de predare germană, care pregătea funcționari și subofițeri pentru Districtul militar al Năsăudului.

Comuna s-a extins și la nord de Râul Someș. În cursul acțiunilor de despădurire au fost descoperite renumitele ape minerale de aici. Tradiție menționează că apele minerale au fost folosite inițial pentru a vindeca animalele bolnave. Treptat apele minerale au devenit din ce în ce mai cunoscute. S-a înființat Societatea „Hebe”, aceasta funcționând ca societate pe acțiuni. După anul 1918 s-a amenajat parcul mic al băilor o clădire pentru administrație, o clădire pentru băile calde și o magazie pentru îmbutelierea apei minerale. În perioada interbelică s-au clădit circa 20 de vile de către persoane particulare. Stațiunea dispunea în anul 1955 de un parc cu o suprafață de 3 hectare, 5 izvoare, o stație de îmbuteliere care nu acoperea debitul izvoarelor, 10 pavilioane pentru pacienții veniți la cură, 7 pavilioane care adăposteau birourile administrației și locuințele personalului. Capacitatea de cazare a Stațiunii era de 450 de paturi în timpul verii și 300 de paturi în timpul iernii. Stațiunea era administrată de către Ministerul Sănătății, care întocmise proiecte de construcție a noi pavilioane cu o capacitate de cazare de 1700 de pacienți în serii de câte 21 de zile, pentru care se întocmiseră deize în valoare de 500 000 000 de lei. După amenajările făcute de către Ministerul Sănătății, începând cu anul 1952, cura de ape minerale se putea

¹ Numită astfel după învățământul trifurcat, trivium, axat pe scris, citit și socotit.

DORIN DOLOGA

---

efectua permanent, atât vara cât și iarna. Se preconiza faptul că la terminarea lucrărilor Stațiunea balneară urma să aibă un număr de 700 de salariați, ceea ce pentru o localitate cum era Sângeorz Băi era destul de mult.

Referatul prezintă și o serie de aspecte de ordin economico-social. Populația comunei era de 5600 locuitori, marea majoritate fiind români. Alături de aceștia trăiau 6 familii de maghiari și 5 familii de evrei. Din punct de vedere social gospodăriile se împărțeau în trei categorii, în funcție de mărimea suprafeței de teren pe care o posedau. Un număr de 228 de gospodării erau sărace, fiecare dintre acestea deținând între 0,1 și 1 hectar de teren. Majoritatea gospodăriilor, în număr de 933, erau considerate mijlocașe, acestea având fiecare peste 1 hectar de teren. Doar un număr de 4 gospodării, considerate ca fiind chibabure, posedau suprafețe mai mari de teren. Ocupația principală a locuitorilor era cultivarea pământului, completată cu creșterea animalelor. Această ocupație nu era suficientă pentru a asigura traiul zilnic, astfel că locuitorii își completau veniturile lucrând la exploatarea forestieră și la cariera de piatră. La Întreprinderea Raională Forestieră lucrau un număr de circa 400 locuitori din Sângeorz Băi. La Cariera de piatră C.F.R. lucrau alți circa 200 de muncitori, iar la Stația de îmbuteliere și expediere a apelor minerale care aparținea de Întreprinderea „Apemin” alți circa 210 muncitori. În diferite instituții și întreprinderi activau alți 367 de salariați. În comuna Sângeorz Băi se mai găseau 110 pensionari.

Ultima parte a referatului cuprinde aspecte culturale, sanitare și de deservire a populației. În ceea ce privește instituțiile culturale, în localitatea Sângeorz Băi exista o Școală elementară de 7 ani cu 410 elevi, două școli elementare care cuprindeau 60 de elevi, o Grădiniță de copii cu 60 de preșcolari, un cămin cu 62 de copii, un Cămin de zi la Stațiunea băilor cu 8 copii, un Cămin cultural cu o sală de spectacole de 600 de persoane, o Bibliotecă dotată cu 3100 de volume și un Cinematograf. În incinta băilor exista un Club, o Bibliotecă și o Stație de amplificare. În referat se precizează faptul că localitatea nu este radiofocată, dar este electrificată. La Sângeorz Băi mai exista un Dispensar, o Sală de nașteri, un Oficiu P.T.T.R., o Bază de recepție, o Cooperativă cu 4 filiale și un Magazin Universal. Pentru unele instituții, cum era Dispensarul, Cooperativa, Oficiul P.T.T.R. și Grădinița de copii spațiul era insuficient sau inexistent¹.

Toate aceste aspecte economice, sociale, culturale, care reprezentau rodul unor eforturi ale locuitorilor din Sângeorz Băi, înfățișate în cadrul referatului au fost încununate de succes. Prin Legea din anul 1960 privind îmbunătățirea împărțirii administrative a teritoriului Republicii Populare Române, comuna Sângeorz Băi a fost declarată oraș. Acest fapt este rezultatul evoluției ascendente, a dezvoltării localității Sângeorz Băi. Orașele care aveau întreprinderi și fabrici aveau scop, mândrie și identitate. A fost și cazul orașului Sângeorz Băi. În anul 1955 pe teritoriul localității Sângeorz Băi se desfășurau activități economice de producție care aduceau venituri. Produsele obținute în urma activităților lucrative la Sângeorz Băi nu aveau un nivel tehnologic ridicat. Nivelul de tehnologie al unui produs depinde de înzestrarea întreprinderii și de calificarea forței de muncă. Realizarea acestor activități lucrative la Sângeorz Băi era benefică însă din punct de vedere economic și social. Din punct de vedere economic se puneau în valoare resursele locale ale solului și ale subsolului, a pietrei, lemnului și apelor minerale, chiar dacă era vorba despre faza de exploatare primară a acestora. Mai mult nu se putea atunci. Într-un timp scurt s-a realizat foarte mult. Nu exista posibilitatea obținerii unor utilaje și tehnologii moderne, pentru că nu exista valuta necesară pentru a le cumpăra și pentru că nu ți le furniza nimeni. Muncitorii calificați erau foarte puțini. Din punct de vedere social se creau locuri de muncă, materializate în cei 810 muncitori și alți 367 salariați. Un număr de 1177 oameni din Sângeorz Băi obțineau un venit sigur în fiecare lună, deși nu foarte mare. Din punct de vedere economic, social și cultural era un avantaj.

În perioada respectivă Statul se implica în economie, sprijinind dezvoltarea acesteia prin investiții. Nici atunci nu exista capital, România era la doar zece ani de la terminarea războiului și trebuia să plătească despăgubiri de război. Exista însă voință politică, iar banii au fost obținuți în cele din urmă, chiar dacă acest lucru s-a făcut prin vânzarea unor cantități din rezervele de aur ale țării.

Astăzi România cade pradă lăcomiei. Consumăm mai mult decât producem. Creșterea consumului este benefică, dacă ea determină o creștere a producției interne. Obiectivul României trebuie să îl reprezinte promovarea interesului național în sectorul economic. Așa cum România a găsit soluțiile de dezvoltare în perioada comunistă, tot așa trebuie să găsească soluții și în perioada capitalistă pe care o traversăm în prezent. Statul trebuie să se implice în economie prin investiții, nu să lase totul la nivelul firmelor. La rândul lor, acestea nu trebuie să aștepte ca toate problemele să le rezolve Statul. Desfacerea producției, asigurarea vânzării, trebuie însă să constituie o preocupare pentru autoritățile responsabile. Românii trebuie să treacă și prin această etapă istorică și trebuie să încerce să o facă atât cât poate mai bine, pentru ei și pentru țară.

---

¹Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Sfatul Popular al orașului Sângeorz Băi*, dosar 157/1955, ff. 105-110.

DE PROFUNDIS

ION AL-GEORGE

Eu m-am născut cu primul vifor
De patimi mari; avui de mamă
Un ou de vultur, iar de tată
Un cioc cu luciu de aramă
Și m-am născut cu prima jale,
Cu primul răs — eu, cel din urmă,
Svârlit din mâna procreării
Să fiu conducător de turmă.

Din ochii mei porni o rază
Spre arcul bolții înstelate,
Erau acolo mii de stele
Cu-atâtea lumi nenumărate
Și când pleoapa mi se-nchise
Topind fluidul călător,
Legat cu trapul de țărână
Văzui că trebui să cobor.

Și-am coborât... Vuia pe boltă
A trăsnetelor șerpuiere,
Fierbea văzduhul ca oceanul
Învolburat de clocotire —
Iar cel etern în nemișcare
Își trase norii pe obraz
Și mărire plângând în larguri
Izbeau talaz peste talaz.

Intrai în domul tău, părinte,
Zidit pe lume! Vream să-fi cânt
Cântarea cea mai neștiută
Din câte știe un cuvânt;
Un templu nou, să spargă cerul
Cu turnul său, voiam să-ți sui
Și fu mi-ai dat de sprijin dalta
Ce n-ai mai dat-o nimănui.

Dar ce folos! Unealtă sfântă,
Gândire limpede și iară
În loc de-a soarelui lumină
Lumina faclelor de ceară —
În loc de piatra necioplită
Sicriul de-altul făurit
Ce fine-nchis întregu-mi suflet
Și tot ce el a-ntrezărit !...

CRUCEA ȘI CARTEA

Când muncitorul ars de soare, cu fața scaldată în sudori, privește un moment îndărăpt la lucrul început, se bucură de sporul său, speră la un bun sfârșit și cu multă bărbăție își continuă munca care, poate, îi este singurul sprijin.

Se bucură în adevăr, căci în lucrarea sa a avut multe piedici de înlăturat, se bucură și speră, căci oricât de amenințătoare i-au fost valurile de până acum, le-au învins, le-a zdrobit.

Mulțumind lui Dumnezeu și ștergându-și fruntea pârlită de soare cu mâneca cămășii sale, se apucă de lucru cu mai multă bărbăție, afirmând prin aceasta că faptele din trecut sunt mângâiere și încurajare pentru viitor.

Da, așa este dragii mei! Așa este atât la persoanele singuratice, cât și la societăți mai mari, la popoare.

Popoarele, în timpul de acum, au de purtat lupte grele, multe piedici și greutăți au de înfruntat.

Cu deosebire, poporul nostru are de purtat mult și greu, căci atacurile dușmanilor sunt îndreptate în contra fundamentului sau stâlpilor celor mai tari ai săi.

Și mai osteniți de luptă, dar cu sufletul treaz, să stăm puțin, să privim în trecut, să ne luăm merinde pentru viitor.

Trecutul nostru e mare și frumos. Ne putem bucura, ne putem mândri cu el. Aceasta o putem face cu atât mai vârtos, cu cât stările timpurilor din trecut – pe care până acum le-am învins – ne erau vitrege.

Dar, cu toate acestea, noi am trăit și am înaintat. Aceasta e recunoscută de străini, ba chiar și de dușmanii noștri.

Și înaintăm și azi, pentru că trecutul ne încurajează. Și vom înainta, căci prezentul e ca și trecutul în ceea ce privește lupta, iar armata ne este oțelită și însuflețită.

Conducătorii armatei sunt vrednici de a-i purta destinele, căci în luptele de până acum au câștigat praxă și îndemânare mare.

În loc de arme omorâtoare, ei folosesc *armele științei și ale culturii* care, din contră, și pe cei *morți* îi învie.

Cu armele acestea este prevăzută și armata, iar mânuirea lor o învață din vorbele bune ale conducătorilor.

Trebuie, însă, disciplină, ascultare și încredere neclintită către acești conducători.

Atât grosul armatei, cât și conducătorilor ei, să ia de exemplu trecutul. Armata să asculte de conducători cu acea încredere cu care strămoșii noștri au ascultat de conducătorii lor și, atunci, înaintarea noastră pe terenul cultural e asigurată.

Faptele mărețe din trecut sunt atâtea glasuri care îndeamnă și încurajează muncitorul în lucrarea sa.

Însuflețirea cauzată de aceste fapte ne îndeamnă a zice: înainte pe calea apucată, să nu pățăm memoria și vrednicia strămoșilor noștri prin nelucrare.

Poporul și conducătorul să formeze un trup și un suflet, un gând și un scop și o voie să-i conducă și în viitor, căci, astfel, năzuințele noastre culturale vor avea succesul dorit.

Să nu așteptăm ajutor străin, ci noi între noi ca și strămoșii noștri, să ne ajutăm, să ne iubim împrumutat, căci se zice:

Ajută-te române singur că și Dumnezeu îți va ajuta!

Nu uita dragă române, că toate cele zise aici, le putem vedea, câștiga și întrebuița numai cu ajutorul *bisericii și școlii*.

Crucea și cartea sunt armele noastre!

IUSTIN SOHORCA